

‘જૈન સમાચાર’ ના આલોકને ૧૯૦૮ ની સાલની ચોથી ભેટ.

શાળોપયોગી જૈન પ્રશ્નો-તર.

જૈનશાળાઓ તથા જૈનધર્મનું પ્રાથમિક જ્ઞાન લેવા ઇચ્છનારાઓ માટે,

લખનાર

મી. ઝવેરચંદ જાદવજી,

શિક્ષક, જૈનશાળા, માંગરોલ.

માંગરોલ નિવાસી શાહ મોતીચંદ પ્રેમચંદ તથા

શાહ કાળીદાસ પ્રેમચંદ તરફથી લેખના

સ્વર્ગવાસી માતૃશ્રી બાઇ જમનાની

સફળિ અર્થે ભેટ આપવા

પ્રસિદ્ધ કર્તા,

‘જૈન સમાચાર’ ઑફિસ—અમદાવાદ.

સત્યવિજય પ્રી-ટોંગ પ્રેસ, પાંચકુવા નવાદરવાળા—અમદાવાદ.

વીર સંવત્ ૨૪૩૪.

ગુજરાત વિદ્યાપીઠ ગ્રંથાલય
અમદાવાદ
ગુજરાતી કૉપીરાઈટ-સંગ્રહ
૨૦૫૭

ગુજરાત વિદ્યાપીઠ ગ્રંથાલય

[ગુજરાતી કૉપીરાઈટ વિભાગ]

અનુક્રમાંક ૨૦૫૭ વર્ગીક

પુસ્તકનું નામ જૈન પ્રશ્નોત્તર

વિષય મહત્વ : ૮૪૪ : ૫૨૩૪૫

શાળોપયોગી નૈન પ્રશ્નોત્તર.

નૈન શાળાઓ માટે વાંચનમાળાનાં ઇલાયદાં પુસ્તકોની ખોટ હોવાથી આપણી નૈન શાળાઓમાં હાલ જે કાંઈ શિક્ષણ આપવામાં આવે છે તે ખીલકુલ શિક્ષકોની સ્વેચ્છા ઉપર આધાર રાખતું હોય છે. અને ઘણે ભાગે શિક્ષકો હલકા પગારના હોવાથી કેવળ એમની સ્વેચ્છા ઉપરજે જે કામનો આધાર હોય અને જહેનું ધારણ નિશ્ચિત થયેલું ન હોય તે કામના સારા પરિણામની આશા ભાગ્યેજ રાખી શકાય. આમ હોવાથી આપણા ધર્મ શિક્ષણ માટે ખાસ 'સિરિઝ' તૈયાર થવાની મોટી જરૂર છે અને એ જરૂર ઉપર અમોએ અવારનવાર નૈન કામનું લક્ષ્ય ખેંચેલું છે. જાણીને આનંદ થાય છે કે, માંગરોળ નૈન શાળાના શિક્ષક મી. ઝવેરચંદ જનકવજીએ આ રસ્તે પ્રયાસ આદર્યો છે અને એ પ્રયાસ નૈન કામને હિતાવહ થઈ પડે તેવો છે. એ ભાંઈ તરફથી નૈન શાળાના બાળકોને શિખવવા લાયક તથા નૈન ધર્મ સંબંધી જ્ઞાન મેળવવા ઈચ્છનાર પુણ્ત ઉમરના લોકોને એ ધર્મમાં પ્રવેશ કરાવી શકે એવા કેટલાક પાઠો સહુલા અને ટુંકા પ્રશ્નોત્તરના રૂપમાં ગોઠવ્યા છે, જે આ નિચે પ્રગટ કરીએ છીએ. આ પ્રશ્નોત્તર જેમ વિચાર પૂર્વક યોજના છે તેમ તેના ઉત્તરોમાં નૈન શાસ્ત્રનું ગંભીર તત્ત્વજ્ઞાન અને વ્યવહારનો દીર્ઘ અનુભવ સમાયલો છે. એજ કારણથી અમે આ માસિકના અંકોમાં તે પ્રગટ કરવાનું વ્યાજખી ધાર્યું છે.

મનોયત્ન ૧ લોકાલોક.

(૧) પ્રશ્ન:—“આ દુનિયાને આપણા શાસ્ત્રમાં શું કહે છે ?

ઉત્તર:—લોક.

* “ પ્રશ્ન, એ મનનું જાણે હજી છે. હજી જેમ જમીનનું વિત્ત કેવું છે તે બહાર આણી આપણને જણાવે છે, અને વળી તેને ફળવાન કરે છે, તેમ પ્રશ્ન મનને કરે છે, છોકરાના મનમાં કેટલું જ્ઞાન છે તેથી આપણને જાણીતા કરે છે. અને વધારે જ્ઞાન લેવાને મનને ખેંચી લાયક કરે છે. વળી તે પોતાની આણી છોકરાને ભોંડીને તેમને જાગૃત કરે છે. સવાલ, બુદ્ધિને શરાણે ચડાવી તીક્ષ્ણ કરે છે. ”

‘ કેળવણી પ્રકાર. ’

- (૨) પ્રશ્ન:—લોકના મુખ્ય વિભાગ કેટલા અને કયા કયા ?
ઉત્તર:—ત્રણ; ઉર્ધ્વલોક, અધાલોક, અને ત્રીછાલોક.
- (૩) પ્રશ્ન:—આપણે કયા લોકમાં રહીએ છીએ ?
ઉત્તર:—ત્રીછા લોકમાં.
- (૪) પ્રશ્ન:—ઉર્ધ્વ લોકમાં મુખ્યત્વે કાણુ રહે છે ?
ઉત્તર:—વૈભાનીક દેવતાઓ.
- (૫) પ્રશ્ન:—અધા લોકમાં મુખ્યત્વે કાણુ રહે છે ?
ઉત્તર:—નારકી.
- (૬) પ્રશ્ન:—ઉર્ધ્વ તથા અધા એટલે શું ?
ઉત્તર:—ઉર્ધ્વ એટલે ઉંચા અને અધા એટલે નીચા.
- (૭) પ્રશ્ન:—લોક કેવડો છે ?
ઉત્તર:—અસંખ્યાતા જનજન લાંગો, પહાળો અને ઉંચા.
- (૮) પ્રશ્ન:—અસંખ્યાતા એટલે શું ?
ઉત્તર:—ગણ્યા ગણાય નહિ તેટલા.
- (૯) પ્રશ્ન:—લોકને ફરતું શું છે ?
ઉત્તર:—અલોક.
- (૧૦) પ્રશ્ન:—અલોક કેવડો છે ?
ઉત્તર:—અનંતો.
- (૧૧) પ્રશ્ન:—અનંતો એટલે ?
ઉત્તર:—જેનો અંત એટલે છેડો નહિ તે.
- (૧૨) પ્રશ્ન:—લોક મોટો કે અલોક ?
ઉત્તર:—અલોક.
- (૧૩) પ્રશ્ન:—અલોકમાં શું છે ?
ઉત્તર:—એકલું આકાશ છે, બીજું કંઈજ નથી.
- (૧૪) પ્રશ્ન:—લોક અને અલોક બંને મળીને શું કહેવાય છે ?
ઉત્તર:—લોકાલોક.

મનોયતન ૨. પંચ પરમેષ્ઠિની ઓળખ.

- (૧) પ્રશ્ન:—લોકાલોક સંપૂર્ણપણે કાણુ જાણી દેખી શકા છે ?
ઉત્તર:—પરમેશ્વર.

- (૨) પ્રશ્ન:—આપણે અહીં વાતચીત કરીએ છીએ તે પરમેશ્વર જાણે ?
ઉત્તર:—હા, તે સર્વ જાણે છે.
- (૩) પ્રશ્ન:—સર્વ જાણે તે કેવા કહેવાય ?
ઉત્તર:—સર્વજ્ઞ.
- (૪) પ્રશ્ન:—સર્વજ્ઞ કોને કોને કહેવાય ?
ઉત્તર:—સિદ્ધ ભગવંતને તથા અરિહંત દેવને.
- (૫) પ્રશ્ન:—સિદ્ધ ભગવંત ક્યાં રહે છે ?
ઉત્તર:—સિદ્ધ ક્ષેત્રમાં.
- (૬) પ્રશ્ન:—સિદ્ધ ક્ષેત્ર ક્યાં છે ?
ઉત્તર:—કોકને ભરતકે, અલોકની નીચે.
- (૭) પ્રશ્ન:—સિદ્ધ ભગવંતને કેટલા હાથ હોય ?
ઉત્તર:—હાથ ન હોય, કારણકે તેમને શરીર (કે જે જડ પદાર્થ છે તે) નથી.
- (૮) પ્રશ્ન:—સિદ્ધ ભગવંત અહીં ક્યારે આવે ?
ઉત્તર:—ન આવે; કારણ કે આવવાનું કારણજ નથી.
- (૯) પ્રશ્ન:—અરિહંત દેવ એટલે શું ?
ઉત્તર:—કર્મરૂપ શત્રુને હણનાર.
- (૧૦) પ્રશ્ન:—કર્મ એટલે શું ?
ઉત્તર:—જીવની સાથે રહીને સંસારનાં સુખદુઃખ આપનાર.
- (૧૧) પ્રશ્ન:—કર્મ કેટલી જાતનાં છે ?
ઉત્તર:—આઠ જાતનાં.
- (૧૨) પ્રશ્ન:—તમે કર્મ દીઠાં છે ?
ઉત્તર:—ના, તે આપણાથી ન દેખાય.
- (૧૩) પ્રશ્ન:—તમારી પાસે કેટલાં કર્મ છે ?
ઉત્તર:—આઠ.
- (૧૪) પ્રશ્ન:—સિદ્ધ ભગવંત પાસે ?
ઉત્તર:—એકે નહિ.
- (૧૫) પ્રશ્ન:—અરિહંત દેવ પાસે ?
ઉત્તર:—ચાર કર્મ.
- (૧૬) પ્રશ્ન:—અરિહંત દેવને કેટલા હાથ હોય ?
ઉત્તર:—એ.

- (૧૭) પ્રશ્ન:—તેઓ ખાય શું ?
ઉત્તર:—સાધુની પેઠે અચેત અંહાર.
- (૧૮) પ્રશ્ન:—સિદ્ધ ભગવંત શું ખાય ?
ઉત્તર:—કંઈ ન ખાય. (તેમને શરીર નથી તો બુખ ક્યાંથી હોય ?)
- (૧૯) પ્રશ્ન:—હાલ આ લોકમાં અરિહંત કેટલા છે ?
ઉત્તર:—વીશ.
- (૨૦) પ્રશ્ન:—તેઓ કયા લોકમાં છે ?
ઉત્તર:—*ત્રીછાલોકમાં.
- (૨૧) પ્રશ્ન:—ત્રીછાલોકના કયા ક્ષેત્રમાં ?
ઉત્તર:—મહાવિદેહ ક્ષેત્રમાં.
- (૨૨) પ્રશ્ન:—મહાવિદેહ કેટલા છે ?
ઉત્તર:—પાંચ.
- (૨૩) પ્રશ્ન:—અરિહંત દેવ મરીને કયાં જાય ?
ઉત્તર:—મોક્ષે જાય.
- (૨૪) પ્રશ્ન:—આપણા જરત ક્ષેત્રમાં છેલા અરિહંત કાણુ થયા ?
ઉત્તર:—મહાવિર પ્રભુ, ખીળું નામ વર્ષમાન સ્વામી.
- (૨૫) પ્રશ્ન:—તેઓ હાલમાં કયાં છે ?
ઉત્તર:—સિદ્ધ ક્ષેત્રમાં.
- (૨૬) પ્રશ્ન:—નવકાર મંત્ર જાણે ?
ઉત્તર:—નમો અરિહંતાણું; નમો સિદ્ધાણું; નમો આયરિયાણું; નમો જ્વઝાયાણું; નમો લોચે-સવ્વ સાહુણું.
- (૨૭) પ્રશ્ન:—નમો એટલે શું ?
ઉત્તર:—નમસ્કાર હોજન.
- (૨૮) પ્રશ્ન:—અરિહંતાણું એટલે શું ?
ઉત્તર:—અરિહંત દેવને.
- (૨૯) પ્રશ્ન:—સિદ્ધાણું એટલે શું ?
ઉત્તર:—સિદ્ધ ભગવંતને.
- (૩૦) પ્રશ્ન:—અરિહંત અને સિદ્ધ એ બેમાં મોટા કાણુ ?
ઉત્તર:—સિદ્ધ.

* પશ્ચિમ મહાવિદેહે (જંબુદ્વીપમાં) અધોગામ વિજય આશ્રમ અધેસિક-માં પણ તીર્થસ્થ છે. પરંતુ બહોળતાએ ત્રીછા લોકમાં કહેવા.

- (૩૧) પ્રશ્ન:—ત્યારે અરિહંતને પ્રથમ નમસ્કાર શા માટે કરીએ છીએ ?
ઉત્તર:—તેમણે (અરિહંતે) સિદ્ધને આગળાવ્યા તેથી વિવેક ખાતર.
- (૩૨) પ્રશ્ન:—અરિહંત કેવા હોય ?
ઉત્તર:—સાધુજીના જેવા.
- (૩૩) પ્રશ્ન:—સિદ્ધ ભગવંત કેવા છે ?
ઉત્તર:—નિરંજન. નિરાકાર.
- (૩૪) પ્રશ્ન:—નિરંજન એટલે શું ?
ઉત્તર:—જેને કર્મકેષી અંજન-મેલ નથી તે.
- (૩૫) પ્રશ્ન:—નિરાકાર એટલે શું ?
ઉત્તર:—જેનો આકાર નહિ તે.
- (૩૬) પ્રશ્ન:—નમો આચાર્યાણં એટલે શું ?
ઉત્તર:—આચાર્યજીને નમસ્કાર.
- (૩૭) પ્રશ્ન:—આચાર્ય કોને કહેવાય ?
ઉત્તર:—પોતે શુદ્ધ આચાર પાળે અને ધીજીને પાળાવે તે આચાર્ય.
- (૩૮) પ્રશ્ન:—આચાર્યમાં કેટલા ગુણ હોય ?
ઉત્તર:—છત્રીશ. *
- (૩૯) પ્રશ્ન:—અરિહંતમાં કેટલા ગુણ હોય ?
ઉત્તર:—બાર. *
- (૪૦) પ્રશ્ન:—આચાર્ય મોટા કે અરિહંત ?
ઉત્તર:—અરિહંત.
- (૪૧) પ્રશ્ન:—સિદ્ધ ભગવંતમાં કેટલા ગુણ હોય ?
ઉત્તર:—આઠ.
- (૪૨) પ્રશ્ન:—નમસ્કાર મંત્રના ચોથા પદમાં કોને નમસ્કાર કરવાનું કહ્યું ?
ઉત્તર:—ઉપાધ્યાયજીને.
- (૪૩) પ્રશ્ન:—ઉપાધ્યાય કોને કહેવાય ?
ઉત્તર:—શુદ્ધ સુત્રાર્થ પોતે ભણે અને ધીજીને ભણાવે તેને.
- (૪૪) પ્રશ્ન:—આપણી નિશાળમાં કેટલું ઉપાધ્યાય ?
ઉત્તર:—કોઈ નહિ.
- (૪૫) પ્રશ્ન:—ઉપાધ્યાયજીમાં કેટલા ગુણ હોય ?
ઉત્તર:—પચીશ. *

(૪૬) પ્રશ્ન:—ઉપાધ્યાય મોટા કે આચાર્ય ?

ઉત્તર:—આચાર્ય.

(૪૭) પ્રશ્ન:—નવકારનું પાંચમું પદ બોલો ?

ઉત્તર:—નમો લોચે-સવ્વ સાધુજી.

(૪૮) પ્રશ્ન:—લોચે એટલે ?

ઉત્તર:—લોકમાં.

(૪૯) પ્રશ્ન:—સવ્વ સાધુજી એટલે ?

ઉત્તર:—સર્વ સાધુજીને. (પાંચમા પદનો અર્થ એવો છે કે લોકમાં જેટલા સાધુ છે તે સર્વને નમસ્કાર.)

(૫૦) પ્રશ્ન:—સાધુજીમાં કેટલા ગુણ હોય ?

ઉત્તર:—સત્તાવીશ.*

(૫૧) પ્રશ્ન:—નવકાર મંત્રમાં કેટલાને નમસ્કાર કરવાનું કહ્યું છે ?

ઉત્તર:—પાંચને.

(૫૨) પ્રશ્ન:—કયા પાંચને ?

ઉત્તર:—અરિહંત, સિદ્ધ, આચાર્ય, ઉપાધ્યાય અને સાધુજી.

(૫૩) પ્રશ્ન:—એ પાંચે મળીને શું કહેવાય ?

ઉત્તર:—પંચ પરમેષ્ઠિ.

(૫૪) પ્રશ્ન:—પંચ પરમેષ્ઠિના કેટલા ગુણ ?

ઉત્તર:—એકસો આઠ.

(૫૫) પ્રશ્ન:—પંચ પરમેષ્ઠિમાં સાધુપણું કેટલા પાળે છે ? અને કયા કયા ?

ઉત્તર:—ચાર; અરિહંત, આચાર્ય, ઉપાધ્યાય અને સાધુજી.

(૫૬) પ્રશ્ન:—સિદ્ધ ભગવંત શું કરે છે ?

ઉત્તર:—આનંદ અથવા અનંત સુખની લહેરમાં બિરાજી રહ્યા છે.

(૫૭) પ્રશ્ન:—પંચ પરમેષ્ઠિમાં માણસ કેટલા ?

ઉત્તર:—ચાર (સિદ્ધ ભગવંત સિવાય.)

મનોયત્ન ઉ નું જીવ-તત્વ તથા અજીવ-તત્વ.

(૧) પ્રશ્ન:—આપણા શરિર ઉપર અગ્નિનો તણુખો પડે તો શું થાય ?

ઉત્તર:—વેદના થાય.

(૨) પ્રશ્ન:—માણસ મરી જાય પછી તેના શરીરને શું કરે છે ?

ઉત્તર:—અગ્નિમાં સળગાવી દે છે.

(૩) પ્રશ્ન:—તેને વેદના નહિ થતી હોય ?

ઉત્તર:—ના; તેને વેદના ન થાય.

(૪) પ્રશ્ન:—શા માટે ન થાય ?

ઉત્તર:—તેનામાં જીવ નથી.

(૫) પ્રશ્ન:—ક્યાં સુધી આપણને દુઃખ સુખ જાણવામાં આવે છે ?

ઉત્તર:—શરીરમાં જીવ છે ત્યાં સુધી.

(૬) પ્રશ્ન:—ત્યારે સુખ દુઃખ કાણ જાણે છે ? શરીર કે જીવ ?

ઉત્તર:—જીવ સુખ દુઃખ જાણે છે.

(૭) પ્રશ્ન:—તમ જીવ દીઠા છે ?

ઉત્તર:—ના, તે આપણાથી દેખી શકતો નથી,

(૮) પ્રશ્ન:—શરીરમાં જીવ કઈ જગ્યાએ રહેતો હશે ?

ઉત્તર:—આખા શરીરમાં [સર્વાંગે] જીવ વ્યાપી રહ્યો છે.

(૯) પ્રશ્ન:—કોની પેઠે !

ઉત્તર:—તલમાં તેલ રહે છે તેની પેઠે ?

(૧૦) પ્રશ્ન:—જીવ મરે કે નહિ ?

ઉત્તર:—જીવ કદી ન મરે.

(૧૧) પ્રશ્ન:—ત્યારે મરી જવું એટલે શું ?

ઉત્તર:—શરીરમાંથી જીવનું જતા રહેવું, જીવ કાયાનું જૂઠું પડવું.

(૧૨) પ્રશ્ન:—જેવ શરીર છોડીને ક્યાં જાય ?

ઉત્તર:—બીજા શરીરમાં ઉપજે.

(૧૩) પ્રશ્ન:—બધા જીવને બીજા શરીરમાં ઉપજવું પડે ?

ઉત્તર:—સિદ્ધ થાય તેમને બીજા શરીરમાં ઉપજવું ન પડે.

(૧૪) પ્રશ્ન:—જીવ લોકમાં જાગ છે કે અલોકમાં ?

ઉત્તર:—અલોકમાં એકલું આકાશ છે; ત્યાં જીવ એક પણ નથી. લોકમાં અનંતા જીવ ભર્યા છે.

(૧૫) પ્રશ્ન:—લોકમાં હવ વગરનું કોઈ પણ સ્થળ હશે ?

ઉત્તર:—ના, એક માયના અગ્ર લાગ જેટલો પણ આ લોકમાં હવ વિનાની ખાલી જગા નથી.

(૧૬) પ્રશ્ન:—હવનું ખીજું નામ શું ?

ઉત્તર:—આત્મા.

(૧૭) પ્રશ્ન:—હાથીનો આત્મા મોટો કે ડાડીનો ?

ઉત્તર:—ગન્નેનો આત્મા સરખો છે.

(૧૮) પ્રશ્ન:—હાથી ભરીને ડાડી થાય તો તેનો હવ એવડ નાના શરીરમાં કેમ સમાઈ શકે ?

ઉત્તર:—એક દીવો આખા ઓરડામાં અજવાળું આપે છે; પણ તેજ દીવો ઉપર એક વાસણુ ઢાંકીએ તો તેટલાજ લાગમાં તેનું અજવાળું સમાઈ જાય છે. તેવી રીતે હવ પણ શરીર પ્રમાણે વ્યાપીને રહે છે.

(૧૯) પ્રશ્ન:—હવ આપણા દેખવામાં આવે છે કે નહિ ?

ઉત્તર:—ના, તે અદ્દી છે.

(૨૦) પ્રશ્ન:—ત્યારે આપણે જે જે ચીજો જોઈ શકીએ તે બધી કેવી કહેવાય ?

ઉત્તર:—અહવ.

(૨૧) પ્રશ્ન:—હવ અને અહવમાં શો ફેર ?

ઉત્તર:—હવનું ચેતન્ય લક્ષણ છે; અને અહવ અચેતન એટલું જડ છે.

(૨૨) પ્રશ્ન:—આપણું શરીર હવ કે અહવ ?

ઉત્તર:—અહવ.

(૨૩) પ્રશ્ન:—ત્યારે એ જડ પદાર્થ પાતાની મેળે હાલી ચાલી કેમ શકે ?

ઉત્તર:—તેમાં હવ હોય ત્યાં સુધી તે હવની શક્તિથી હાલી ચાલી શકે પછી તેનાથી કરુએ ન થાય.

(૨૪) પ્રશ્ન:—સર્વ પદાર્થોના કયા એ તત્વમાં સમાવેશ થઈ જાય છે ?

ઉત્તર:—હવ તત્વ અને અહવ તત્વમાં; અથવા ચેતન અને જડમાં.

મનોયત્ન ૪ થું-દ્વીપ સમુદ્ર.

[૧] પ્રશ્ન:—દ્વીપ એટલે શું ?

ઉત્તર:—ચોતરફ પાણી અને વચમાં જમીન હોય તેને દ્વીપ કહે છે.

[૨] પ્રશ્ન:—એવા દ્વીપ કેટલા છે ?

ઉત્તર:—અસંખ્યાતા-અણ્યા ગણાય નહિ તેટલા.

[૩] પ્રશ્ન:—એ બધા દ્વીપ કયા લોકમાં છે ?

ઉત્તર:—ત્રીછાલોકમાં.

[૪] પ્રશ્ન:—દ્વીપને ફરતું શું હોય ?

ઉત્તર:—સમુદ્ર.

[૫] પ્રશ્ન:—સમુદ્ર કેટલા છે ?

ઉત્તર:—અસંખ્યાતા.

[૬] પ્રશ્ન:—દ્વીપ ઝાઝા કે સમુદ્ર ?

ઉત્તર:—બન્ને સરખા છે.

[૭] પ્રશ્ન:—તેતું કારણ શું ?

ઉત્તર:—એક દ્વીપ તેને ફરતો બીજને સમુદ્ર હોય; તેને ફરતો વળી બીજને દ્વીપ; તેને ફરતો વળી સમુદ્ર; એમ એક દ્વીપ ને એક સમુદ્ર ત્રીછાલોકમાં અતુકમે આવેલા છે.

[૮] પ્રશ્ન:—તે બધાની વચ્ચેવચ્ચ કયો દ્વીપ આવેલો છે ?

ઉત્તર:—જંબુદ્વીપ.

[૯] પ્રશ્ન:—આપણે કયાં રહીએ છીએ ?

ઉત્તર:—જંબુદ્વીપમાં.

[૧૦] પ્રશ્ન:—જંબુદ્વીપને ફરતું શું છે ?

ઉત્તર:—લવણ સમુદ્ર.

[૧૧] પ્રશ્ન:—લવણ સમુદ્રમાં જવું હોય તો કઈ દિશાએ ચાલવું ?

ઉત્તર:—ચારે દિશાએથી લવણ સમુદ્ર આવે; કેમકે તે ચોતરફ ફરી વળ્યો છે.

[૧૨] પ્રશ્ન:—લવણ સમુદ્ર એટલે કેવો સમુદ્ર ?

ઉત્તર:—ખારો સમુદ્ર.

[૧૩] પ્રશ્ન:—જંબુદ્વીપનો આકાર કેવો છે ?

ઉત્તર:—ગોળ; રૂપિયા જેવો.

[૧૪] પ્રશ્ન:—લવણ સમુદ્રનો આકાર કેવો છે ?

ઉત્તર:—તેનો આકાર પણ ગોળ છે. પરંતુ તેની વચમાં જંબુદ્વીપ આવેલો છે તેથી તેનો આકાર કંકણના જેવો દેખાયો ગોળ છે.

[૧૫] પ્રશ્ન:—જંબુદ્વીપ કેવડો છે ?

ઉત્તર:—લાખ યોજનનો લાંબો પહોળો છે.

[૧૬] પ્રશ્ન:—લવણ સમુદ્ર કેવડો છે ?

ઉત્તર:—એ લાખ યોજનનો (પહોળપણે.)

[૧૭] પ્રશ્ન:—જંબુદ્વીપના જેવડા લવણ સમુદ્રમાં કેટલા ખંડ સમાય (જળ-પૃષ્ઠ ઉપર સ્થાપેલા કલ્પીએ તો) ?

ઉત્તર:—ચોવીસ. (જંબુદ્વીપથી લવણ સમુદ્રે ૨૪ ગણી વધારે જગા રોકી છે.)

[૧૮] પ્રશ્ન:—તેનું કારણ શું ?

ઉત્તર:—એક લાખ યોજનનો જંબુદ્વીપ અને તેની બંને બાજુ એ એ લાખ યોજનમાં લવણ સમુદ્ર છે. હવે તે બંને સાથે લઈએ તો તેની લંબાઈ પહોળાઈ ૫ લાખ યોજનની છે. હવે એક રૂપિયાની લંબાઈ પહોળાઈથી પાંચ ગણી લંબાઈ પહોળાઈનું (ગોળ અને રૂપિયા જેવું બહુ) એક પતર હોય તો તેમાંથી ૨૫ રૂપિયા પડે. તેવીજ રીતે પાંચ લાખ યોજનના લાંબા પહોળા ક્ષેત્રના ૨૫ ખંડ થાય. તેમાં એક ભાગમાં જંબુદ્વીપ અને ૨૪ ભાગમાં લવણ સમુદ્ર છે.

[૧૯] પ્રશ્ન:—લવણ સમુદ્રને ફરતો કયો દ્વીપ છે ?

ઉત્તર:—ઘાતકી ખંડ દ્વીપ.

[૨૦] પ્રશ્ન:—ઘાતકી ખંડ કેવડો છે ?

ઉત્તર:—તેનો પટ ૪ લાખ યોજનનો છે.

[૨૧] પ્રશ્ન:—જંબુદ્વીપ જેવડા ઘાતકી ખંડમાં કેટલા ખંડ સમાય ?

ઉત્તર:—૧૪૪. ($૧૩ \times ૧૩ = ૧૬૯ - ૨૫ = ૧૪૪$)

[૨૨] પ્રશ્ન:—ઘાતકી ખંડને ફરતું શું છે ?

ઉત્તર:—કાળોદધિ નામે સમુદ્ર.

* શિક્ષકે દ્રશ્ય કે પ્રયોગ વડે સમજાવવું પણ ગોખાવવું નહિ. મોટી ઉમરના વિદ્યાર્થીઓને ગોળનું પૃષ્ઠકળ કાઢવાની રીત શિખવવાથી ઉપલી બાબત સહેજ સમજશે.

[૨૩] પ્રશ્ન:—કાળોદધિ સમુદ્ર કેવડો છે ?

ઉત્તર:—તેનો પટ ૮ લાખ યોજનનો છે.

[૨૪] પ્રશ્ન:—જંબુદ્વીપ જેવડા કાળોદધિમાં કેટલા ખંડ સમાય ?

ઉત્તર:—૬૭૨. ($૨૮ \times ૨૮ = ૮૪૧ - ૧૬૯ = ૬૭૨$)

[૨૫] પ્રશ્ન:—કાળોદધિને ફરતું શું છે ?

ઉત્તર:—પુષ્કર દ્વીપ.

[૨૬] પ્રશ્ન:—પુષ્કર દ્વીપ કેવડો છે ?

ઉત્તર:—તેનો પટ ૧૬ લાખ યોજનનો છે.

[૨૭] પ્રશ્ન:—પુષ્કર દ્વીપમાં વચગાળે શું છે ?

ઉત્તર:—માનુષ્યોત્તર પર્વત.

[૨૮] પ્રશ્ન:—માનુષ્યોત્તર પર્વતે જવું હોય તો કઈ દિશાએ ચાલવું ?

ઉત્તર:—ચારે દિશાએ ચાલતાં માનુષ્યોત્તર પર્વત આવે; કારણ કે તે કંકણને આકારે અઢીદ્વીપને ચોક્કર ફરી વળ્યો છે.

[૨૯] પ્રશ્ન:—તેને માનુષ્યોત્તર શા માટે કહે છે ?

ઉત્તર:—તે મનુષ્ય ક્ષેત્રની મર્યાદા કરે છે તેથી તેને માનુષ્યોત્તર કહે છે.

[૩૦] પ્રશ્ન:—મનુષ્ય ક્ષેત્રમાં કેટલા દ્વીપ અને સમુદ્ર આવેલા છે ?

ઉત્તર:—અઢી દ્વીપ તથા બે સમુદ્ર.

[૩૧] પ્રશ્ન:—અઢીદ્વીપ કયા ?

ઉત્તર:—જંબુદ્વીપ ૧, ધાતકીખંડ ૨, તથા અર્ધા પુષ્કરદ્વીપ એમ ત્રી.

[૩૨] પ્રશ્ન:—અર્ધ પુષ્કરદ્વીપ કેવડો છે ?

ઉત્તર:—તેનો પટ આઠ લાખ યોજનનો છે.

[૩૩] પ્રશ્ન:—જંબુદ્વીપ જેવડા અર્ધ પુષ્કરમાં કેટલા ખંડ સમાય ?

ઉત્તર:—૧૧૮૪. ($૪૫ \times ૪૫ = ૨૦૨૫ - ૮૪૧ = ૧૧૮૪$)

[૩૪] પ્રશ્ન:—અઢી દ્વીપની લંબાઈ પહોળાઈ કેટલી છે ?

ઉત્તર:—૪૫ લાખ યોજનની.

[૩૫] પ્રશ્ન:—માનુષ્યોત્તર પર્વતની પેલી તરફ આવેલા અર્ધ પુષ્કર દ્વીપમાં કોણ વસે છે ?

ઉત્તર:—તિર્યંચ. (પશુ પક્ષી વગેરે.)

[૩૬] પ્રશ્ન:—પુષ્કર દ્વીપની પેલી તરફ ત્રીજાલોકમાં શું શું છે ?

ઉત્તર:—અસંખ્યાતા દ્વીપ સમુદ્રો એકેકને ફરતા લીટી વળેલા છે. તે બધા પહોળાપણે ઉત્તરોત્તર એક એકથી બમણા થતા ગયા છે. ત્રીજાલોકમાં સાથી છેલ્લો અને મોટામાં મોટો સ્વયંભૂ

રમણ સમુદ્ર આવેલો છે, કે જેણે બધા દ્વીપ સમુદ્રોને પેટા-
ળમાં લઇ અર્ધા રાજ જેટલી જગ્યા રોકી છે. અને તેને પ્ર-
સ્તો બાર યોજનમાં ધનોદધિ, ધનવા અને તનવા આવેલો છે.
અને તે પછી ત્રીલોકનો અંત આવે છે. ત્રીજા લોકને કસ્તો
ત્રીજો અલોક છે કે જેનો કદી પાર આવી શકેજ નહિ.

મનોયત્ન ૫ મું-સાધુજીનો આચાર.

- [૧] પ્રશ્ન:—તીર્થ કેટલાં છે ?
ઉત્તર:—ચાર; સાધુ, સાધ્વી, શ્રાવક અને શ્રાવિકા.
- [૨] પ્રશ્ન:—સાધુ કેને કહેવાય ?
ઉત્તર:—જે પંચ મહાવ્રત પાળે તેને.
- [૩] પ્રશ્ન:—પંચ મહાવ્રત એટલે શું ?
ઉત્તર:—પાંચ મોટાં વ્રત.
- [૪] પ્રશ્ન:—સાધુનું પહેલું મહાવ્રત કયું ?
ઉત્તર:—સર્વથા (એટલે સર્વ પ્રકારે) જીવલિંસા કરવી નહિ તે.
- [૫] પ્રશ્ન:—સાધુનું બીજું મહાવ્રત કયું ?
ઉત્તર:—સર્વથા જૂઠું નહિ બોલવું તે.
- [૬] પ્રશ્ન:—સાધુનું ત્રીજું મહાવ્રત કયું ?
ઉત્તર:—અણુદીધી કાંઈ પણ ચીજ લેવી નહિ તે.
- [૭] પ્રશ્ન:—સાધુનું ચોથું મહાવ્રત કયું ?
ઉત્તર:—સર્વથા મૈથુનનો ત્યાગ; એટલે સ્ત્રીની સાબતથી દૂર રહેવું તે.
- [૮] પ્રશ્ન:—સાધુનું પાંચમું મહાવ્રત કયું ?
ઉત્તર:—ધન દોલત રાખવાં નહિ તે.
- [૯] પ્રશ્ન:—છઠું મહાવ્રત છે ?
ઉત્તર:—ના; છઠું મહાવ્રત તો નથી પણ છઠું વ્રત છે.
- [૧૦] પ્રશ્ન:—સાધુજીનું છઠું વ્રત કયું ?
ઉત્તર:—રાત્રીભોજન નહિ કરવું તે.
- [૧૧] પ્રશ્ન:—સાધુજીને ધરખાર હોય ?
ઉત્તર:—ના; તેઓ ધરખાર અને ધન દોલત છોડી ત્યાગી થયા છે.

[૧૨] પ્રશ્ન:—સાધુજી ધરબાર છોડીને ત્યાગી શા સાર થયા હશે ?

ઉત્તર:—ધર્મધ્યાન કરીને પોતાના આત્માનું સાધન કરવા અને જ-
ગના જીવોનું હિત કરવા.

[૧૩] પ્રશ્ન:—ધરમાં રહીને તે પ્રમાણે કરે તો ?

ઉત્તર:—ધરમાં રહે તો પોતાનું અને પોતાના કુટુંબનું ગુજરાન ચલા-
વવા માટે કાંઈક નહિને કાંઈક દોષ થઈ જ જાય—કરવા
જ પડે (બધા જીવની દયા પાળી શકાય નહિ.) વળી ધર-
બાર જેને વળગેલાં છે તેનાથી પોતાનો બધો વખત અને શક્તિ
પરોપકારાર્થે કે આત્માહિતાર્થે ખરચી શકાય નહિ.

[૧૪] પ્રશ્ન:—સાધુ આખો દિવસ ધર્મધ્યાનમાં ગુજરતા હશે ?

ઉત્તર:—હા; ખાવાપીવા તથા શરીરના કારણસર અમુક વખત સિ-
વાય બાકીનો બધો વખત ધર્મધ્યાનમાં ગુજરે છે.

[૧૫] પ્રશ્ન:—આખો દિવસ ધર્મધ્યાન કરે તો ખાયપીએ ક્યાં ?

ઉત્તર:—ગામમાંથી આહાર પાણી બહારી લાવે.

[૧૬] પ્રશ્ન:—બહારવા જવું તેને શું કહે છે ?

ઉત્તર:—ગૌચરી.

[૧૭] પ્રશ્ન:—ગૌચરી એટલે શું ?

ઉત્તર:—ગાય જેમ ઘાસ ચરતી વખતે ઉપર ઉપરથી ખાય છે અને
અને ઘાસ ઊગવામાં હરકત આવતી નથી; તેમ સાધુ પણ
થોડો થોડો આહાર ઘણાં ઘર પ્રરીને લે છે અને ધરધણીને
બીજી વખત રાંધણું ન પડે તથા તંગાશ ન આવે તેમ હોય
તોજ લે છે.

[૧૮] પ્રશ્ન:—સાધુજીઓનો પહેરવેસ કેવો હોય છે ?

ઉત્તર:—તેઓ ધાતીયાંને બદલે ચલોટા કે ચોલપટા પહેરે છે, અને
પહેડી ઝોટે છે. હાથમાં રત્નેહરણુ તથા ગુચ્છા રાખે છે
અને મુખે મુહપતિ બાંધે છે. પગમાં પગરખાં પહેરતા નથી
અને માથે પાઘડી કે ટોપી ધાલતા નથી.

[૧૯] પ્રશ્ન:—સાધુઓથી કોટ, પાટલુન કે અંગરખો વગેરે પહેરાય ?

ઉત્તર:—ના; તીર્થકરના પ્રમાણ મુજબ તેઓ સદા વર્તે છે અને
તીર્થકરનો આદેશ ઉપર જણાવ્યા પ્રમાણે પહેરવેશ રાખવાનો
છે. વળી તેઓને હમેશાં તમામ કપડાં, રત્નેહરણુ, ગુચ્છો,

પાતરાં વગેરે સર્વનું પડિલેહણ કરવું જોઈએ તો તેવાં કપડાં-
નું પડિલેહણ બરાબર થઈ શકે નહિ.

[૨૦] પ્રશ્ન:—પડિલેહણ એટલે શું ? ને તે શા માટે કરતા હશે ?

ઉત્તર:—પડિલેહણ એટલે બારીકાઈથી નજરે જોઈ જવું. તેમ કર-
વાથી ઝીણાં જીવજંતુઓ અળણપણે ચગદાઈ જવા ન પામે.
વસ્ત્રાદિકમાં પડિલેહણ કરતાં જીવજંતુ જણાય તો તેને સહિ-
સલામત જગાએ યત્નાથી મુકી દે છે.

[૨૧] પ્રશ્ન:—સાધુઓ દરરોજ કેટલીવાર વસ્ત્રાદિકનું પડિલેહણ કરે છે ?

ઉત્તર:—એ વાર. સવારે પ્રતિક્રમણ કરી રહ્યા બાદ અને સાંજના
પાછલો પહોર દિવસ રહે ત્યારે.

[૨૨] પ્રશ્ન:—સાધુ સાધ્વીએ દરરોજ કેટલીવાર પ્રતિક્રમણ કરવું જોઈએ ?

ઉત્તર:—એ વાર.

[૨૩]—પ્રશ્ન:—સાધુ એકને એક ગામમાં કેટલી મુદત રહી શકે ?

ઉત્તર:—તેમણે આખું ચોમાસું એકજ સ્થળે ગાળવું જોઈએ. અને
બાકીના વખતમાં સાધુઓથી એક માસ અને સાધ્વીઓથી
એ માસ ઉપરાંત એકજ સ્થળે રહેવાય નહિ. વૃદ્ધાવસ્થાને
લીધે અથવા કામપણે અનિવાર્ય કારણને લીધે વધારે રહેવું
પડે તો રહેવાય.

[૨૪] પ્રશ્ન:—સાધુ સાધ્વીઓને એક ગામથી વિહાર કરી ગયા પછી ફરી
તેજ ગામમાં ક્યારે આવવું કલ્પે ?

ઉત્તર:—એક ગામમાં તેઓ જોટલા દિવસ રહ્યાં હોય તેથી બમણા
દિવસ બીજે વિચરી પાછા તેજ ગામે આવવું હોય તો
આવી શકાય.

[૨૫] પ્રશ્ન:—સાધુઓ રસ્તે જોઈ જોઈને શા માટે ચાલતા હશે ?

ઉત્તર:—જીવજંતુ કે વનસ્પતિ વગેરે પગ તળે કચરાઈ ન જાય
તે માટે.

[૨૬] પ્રશ્ન:—અધારામાં તેઓ કેવી રીતે ચાલે ?

ઉત્તર:—રજીદરણ વડે ધરતી પુંજીને ચાલે.

[૨૭] પ્રશ્ન:—સાધુપણે મરીને જીવ કઈ ગતિમાં જાય ?

ઉત્તર:—દેવગતિમાં અથવા મોક્ષગતિમાં જાય.

મનોયત્ન ૬ કું-સચેત* અચેતની સમજણ.

[૧] પ્રશ્ન:—સાધુ પાણી કેવું વાપરે ?

ઉત્તર:—અચેત એટલે જીવ વગરનું.

[૨] પ્રશ્ન:—કુવા, નદી, તળાવ વગેરેનું પાણી પ્રાયઃ કેવું હોય છે ?

ઉત્તર:—સચેત એટલે જીવવાળું.

[૩] પ્રશ્ન:—પાણીના એક ટીપામાં કેટલા જીવ કહ્યા છે ?

ઉત્તર:—અસંખ્યાતા.

[૪] પ્રશ્ન:—અસંખ્યાતા એટલે ?

ઉત્તર:—ગણ્યા ગણાય નહિ તેટલા.

[૫] પ્રશ્ન:—ગણી શકાય તે કેટલા કહેવાય ?

ઉત્તર:—સંખ્યાતા.

[૬] પ્રશ્ન:—વરસાદનું પાણી કેવું હોય ?

ઉત્તર:—સચેત.

[૭] પ્રશ્ન:—પાણી સચેત હોય તે અચેત શાથી થાય ?

ઉત્તર:—ઉનું થવાથી અથવા તેમાં અચેત કરી શકે તેવી ખીજ વસ્તુ મળવાથી.

[૮] પ્રશ્ન:—પાણીને અચેત કરી શકે તેવી વસ્તુ કઈ ?

ઉત્તર:—રૂખ, ચોખ્ખા ઉપરની રજ, દ્રાક્ષ, કેરી વગેરે. (ચોખ્ખા, દ્રાક્ષ, કેરી, વગેરે ધોવાતાં પાણી અચેત થઈ જાય છે.)

[૯] પ્રશ્ન:—સાધુજી સચેત પાણી શા માટે નથી વાપરતા ?

ઉત્તર:—પાણીના જીવની દયાને ખાતર.

[૧૦] પ્રશ્ન:—પાણીના જીવની દયાને ખાતર ખીજું શું કરે છે ?

ઉત્તર:—વરસાદના દહાડામાં એકજ ગામમાં રહે છે અને વરસતા વરસાદમાં ગોચરી કરવા પણ જતા નથી.

* સચેતસ્ એ શબ્દ વિશેષણ છે; એનો અર્થ લાગણીવાળું; અર્થાત્ સુખ-દુઃખ જેને લાગે છે તે. એ શબ્દનું પ્રથમાનું રૂપ સચેતઃ થાય છે. તેમજ સચિત્ એ શબ્દ પણ વિશેષણ છે. તે પણ ઉપલા અર્થમાં વાપરી શકાય છે. પણ ‘સચિત્ત’ એ શબ્દ ઉપલા અર્થમાં વાપરવો એ ભૂલ ભરેલું છે. તેમજ ખરો શબ્દ અચેત અગર અચિત્ છે; નહિ કે અચિત્ત.

[૧૧] પ્રશ્ન:—સાધુ ખોરાક કેવો ખાય ?

ઉત્તર:—અચેત.

[૧૨] પ્રશ્ન:—રોટલા રોટલી સચેત કે અચેત ?

ઉત્તર:—અચેત.

[૧૩] પ્રશ્ન:—શાક ભાજ સચેત કે અચેત ?

ઉત્તર:—કાચી લીલાંત્રી સચેત હોય, પરંતુ રાંધેલી અચેત કહેવાય.

[૧૪] પ્રશ્ન:—રાંધવાથી અચેત કેમ થાય છે ?

ઉત્તર:—ચુલા માંહેની અગ્નિ લાગવાથી તેના હુવો મરી જાય છે.*

[૧૫] પ્રશ્ન:—કાચી લીલાંત્રી સાધુને કલ્પે ?

ઉત્તર:—ના; તે સચેત છે માટે ન કલ્પે.

[૧૬] પ્રશ્ન:—કાચું અનાજ સાધુને કલ્પે ?

ઉત્તર:—અચેત કલ્પે; પણ સચેત હોય તે ન કલ્પે.

[૧૭] પ્રશ્ન:—સચેત અચેત અનાજ કેમ પરખી શકાય ?

ઉત્તર:—જે અનાજ વાવવાથી ઉગે તેવું હોય તે સચેત; અને ઉગી શકે નહિ તેવું હોય તે અચેત.

[૧૮] પ્રશ્ન:—ચોખા સચેત કે અચેત ?

ઉત્તર:—અચેત; કારણકે તે વાવ્યા ઉગતા નથી.

[૧૯] પ્રશ્ન:—જુવાર, બાજરી, ઘઉં, મગ, ચણા, અડદ, મહ, મકાઈ, વગેરે સચેત કે અચેત ?

ઉત્તર:—સચેત.

[૨૦] પ્રશ્ન:—અડદની દાળા:કાચી હોય તે સચેત કે અચેત ?

ઉત્તર:—અચેત; કારણ કે કોઈ પણ કંઠાળની દાળ વાવી ઉગતી નથી.

[૨૧] પ્રશ્ન:—લોટ સચેત કે અચેત ?

ઉત્તર:—અચેત.

[૨૨] પ્રશ્ન:—કેવાં લોટ દાળ સચેત કહેવાય અને સાધુને ન કલ્પે ?

ઉત્તર:—તરતનાં દળેલાં અથવા ભરડેલાં લોટ દાળ સચેત કહેવાય ને સાધુને લેવાં કલ્પે નહિ.

* આહી શિક્ષકે વિદ્યાર્થીને સમજાવવું તે સાધુ કાંઈ એવું ઈચ્છતા નથી કે મારે માટે કોઈ રસોઈ પકવે અગર સચેત વસ્તુને અચેત કરી મને આપે. અચેત થયેલી વસ્તુ તૈયાર પડી હોય અને સાધુ આવી ચઢે તો ચોખ્ય લાગે તો લે છે.

[૨૩] પ્રશ્ન:—કાચું મીઠું સચેત કે અચેત ?

ઉત્તર:—સચેત.

[૨૪] પ્રશ્ન:—મીઠામાં કેવા જીવો હોય ?

ઉત્તર:—પૃથ્વીકાય.

[૨૫] પ્રશ્ન:—પૃથ્વીકાય જીવો ખીજ શેમાં હોય ?

ઉત્તર:—ખડી, ખારો, માટી, પથ્થર, હિંગળો, હરતાળ, ગેર, ગોપી-ચંદન, રત્ન, પરવાળાં વગેરેમાં.

[૨૬] પ્રશ્ન:—જીવારના દાણા જેટલી પૃથ્વીકાય લઈએ તો તેમાં કેટલા જીવો હોય ?

ઉત્તર:—અસંખ્યાતા.

[૨૭] પ્રશ્ન:—પાણીમાં કેવા જીવો રહેલા છે ?

ઉત્તર:—અપકાય.

[૨૮] પ્રશ્ન:—લીલોત્રીમાં કેવા જીવો રહેલા છે ?

ઉત્તર:—વનસ્પતિ કાય.

[૨૯] પ્રશ્ન:—વનસ્પતિ કાય જીવો શેમાં શેમાં હોય છે ?

ઉત્તર:—ઝાડ, છોડ ને વેલાનાં મુળ, થડ, ગળાં, ગળખાં, છાલ, પાંદડાં, ધુ, પ્રજા ખીજ વગેરેમાં વનસ્પતિ કાય જીવો હોય છે.

[૩૦] પ્રશ્ન:—વનસ્પતિ કાયના મુખ્ય કેટલા ભેદ છે ? અને કયા કયા ?

ઉત્તર:—એ; પ્રત્યેક ને સાધારણ.

[૩૧] પ્રશ્ન:—પ્રત્યેક વનસ્પતિ કોને કહેવાય ?

ઉત્તર:—શરીરે શરીરે એકેકા જીવ હોય તે પ્રત્યેક.

[૩૨] પ્રશ્ન:—સાધારણ વનસ્પતિ કોને કહેવાય ?

ઉત્તર:—અનંતા જીવોનું એક શરીર હોય તેને સાધારણ વનસ્પતિ કહે છે.

[૩૩] પ્રશ્ન:—વનસ્પતિમાં કેટલા જીવ છે ?

ઉત્તર:—કુણીમાં અનંતા, કાચીમાં અસંખ્યાતા ને પાકીમાં સંખ્યાતા જીવ હોય છે.

[૩૪] પ્રશ્ન:—સાધુને પાકી કેરી જોરાવાય ?

ઉત્તર:—આખી કેરી સાધુને લેવી ન કલ્પે; કારણકે તેની ગોટલીમાં જીવ છે.

[૩૫] પ્રશ્ન:—સાધુને પાકી કેરીનો રસ જોરાવાય ?

ઉત્તર:—હા.

[૩૬] પ્રશ્ન:—સાધુને ઘી ઉનું ખખે કે થીણું ?

ઉત્તર:—ઉનું અને થીણું બેઉ કલ્પે.

[૩૭] પ્રશ્ન:—સાધુને તેલ લેવું કલ્પે ?

ઉત્તર:—હા; તેલ અચેત છે.

[૩૮] પ્રશ્ન:—સાધુને દુધ, દહીં અને છાશ કલ્પે ?

ઉત્તર:—હા; તે પણ અચેત હોય છે માટે કલ્પે.

[૩૯] પ્રશ્ન:—સાધુને ખારો લેવો કલ્પે ?

ઉત્તર:—ના; તે સચેત ગણાય.

[૪૦] પ્રશ્ન:—સાધુને સાકર, ખાંડ, ગોળ લેવાં કલ્પે ?

ઉત્તર:—હા; તે અચેત છે માટે કલ્પે.

[૪૧] પ્રશ્ન:—અચેત વસ્તુ પણ સાધુજીથી ક્યારે ન બ્હોરી શકાય ?

ઉત્તર:—અસુઝતી હોય ત્યારે.

[૪૨] પ્રશ્ન:—અસુઝતી કાને કહેવાય ?

ઉત્તર:—અચેત વસ્તુ સચેત વસ્તુને લાગેલી હોય; અથવા બ્હોરાવવા જતાં સચેત વસ્તુનો સ્પર્શ થઈ ગયો હોય તો અચેત વસ્તુ પણ સાધુને લેવી કલ્પે નહિ.

[૪૩] પ્રશ્ન:—સાધુજીને બ્હોરાવતી વખતે આપણે કયાં કયાં વસ્તુને અડકવું નહિ ?

ઉત્તર:—૫૨વી કાય, અપકાય તથા વનસ્પતિકાય જીવો જે વસ્તુમાં છે તે વસ્તુને તથા અગ્નિને અડકવું નહિ, તેમજ ડુંકે મારીને કાંઈ ચીજ આપવી નહિ.

[૪૪] પ્રશ્ન:—અગ્નિને શા માટે અડકવું નહિ ?

ઉત્તર:—તેના એક તણખામાં અસંખ્યાતા જીવ શ્રી ભગવંતે કહ્યા છે.

[૪૫] પ્રશ્ન:—તે કેવા જીવ કહેવાય ?

ઉત્તર:—અમિકાય અથવા તેઉકાય.

[૪૬] પ્રશ્ન:—સાધુને બ્હોરાવતાં ડુંકે શા માટે ન મારવી ?

ઉત્તર:—ડુંકવાથી વાયરાના જીવો હણાય છે માટે.

[૪૭] પ્રશ્ન:—વાયરાના જીવો કેવા કહેવાય ?

ઉત્તર:—વાઉકાય.

[૪૮] પ્રશ્ન:—વાયરાના જીવો શાથી હણાય છે ?

ઉત્તર:—ઉધાડે મુખે બોલવાથી, ઝાપટ નાખવાથી, હીંચકવાથી વગેરે ક્રિયાઓથી.

[૫૯] પ્રશ્ન:—એકવાર ઉઘાડે મોઢે ખેલવાથી કેટલા વાઉકાય હવો હજીય ?
ઉત્તર:—અસંખ્યાત.

[૫૦] પ્રશ્ન:—પૃથ્વીકાય, અપકાય, તેઉકાય, વાઉકાય અને વનસ્પતિકાય એટલે શું ?

ઉત્તર:—પૃથ્વીકાય એટલે પૃથ્વીના હવો, અપકાય એટલે પાણીના હવો, તેઉકાય એટલે અગ્નિના હવો, વાઉકાય એટલે વાય-રાના હવો અને વનસ્પતિકાય એટલે વનસ્પતિના હવો.*

મનોયત્ન ૭ મું—ત્રસ અને સ્થાવર હવો.

[૧] પ્રશ્ન:—પૃથ્વીના, પાણીના, અગ્નિના, વાયરાના અને વનસ્પતિના એ પાંચે જાતના હવો પોતાની મેળે હાલીચાલી શકે ખરા ?

ઉત્તર:—તેઓ પોતાની મેળે હાલી ચાલી શકતા નથી.

[૨] પ્રશ્ન:—જે હવો પોતાની મેળે હાલી ચાલી શકે નહિ તે કેવા હવો કહેવાય ?

ઉત્તર:—સ્થાવર.

[૩] પ્રશ્ન:—જે હવો પોતાની મેળે હાલીચાલી શકે છે તે કેવા હવો કહેવાય ?

ઉત્તર:—ત્રસ.

[૪] પ્રશ્ન:—તમે ત્રસ કે સ્થાવર ?

ઉત્તર:—ત્રસ.

* અહીં શિક્ષકે વિદ્યાર્થીઓના મનમાં સજ્જત હસાવવું જોઈએ કે પૃથ્વી, પાણી, અગ્નિ, પવન અને વનસ્પતિમાં હવ છે, એ વાત કાંઈ ગંભીર નથી; કારણકે તે દરેકને વધવા-ઘટવાપણું છે અર્થાત્ ‘લાગણી’ છે તે આપણે પ્રત્યક્ષ જોઈએ છીએ. સાહેબ લોકોએ પ્રયોગો કરીને એ દરેકમાં હવ હોવાની ખાતરી કરી છે. આપણા એક ખગોળી શોધકે હમણાંજ શોધ કરી છે કે ધાતુ પણ સચેત છે. આમ વીતરાગ અથવા પક્ષપાત વગરના પ્રભુની વાણી આપણે માત્ર અંધ શ્રદ્ધાથીજ માનવાની નથી પણ ખરેખરી છે માટેજ માનીએ છીએ, એમ કહી શ્રદ્ધા એસાડવી. અન્ય ધર્મના પણ દાખલા આપવા; જેવા કે બ્રાહ્મણો માને છે કે ‘જલમાં, સ્થલમાં સર્વમાં વિષ્ણુ છે.’ વિષ્ણુ એ શબ્દ વિષ્ણુ એટલે વ્યાપવું એ ઉપરથી થયેલો છે. અર્થાત્ સર્વ જગ્યાએ હવ વ્યાપી રહેલો છે.

- [૫] પ્રશ્ન:—હાથી, ઘોડા, ઉંટ, ગાય, બેંસ વગેરે ત્રસ કે સ્થાવર ?
ઉત્તર:—ત્રસ.
- [૬] પ્રશ્ન:—માખી, મંકોડા વગેરે ત્રસ કે સ્થાવર ?
ઉત્તર:—ત્રસ.
- [૭] પ્રશ્ન:—લીમડો ત્રસ કે સ્થાવર ?
ઉત્તર:—સ્થાવર.
- [૮] પ્રશ્ન:—પાણીના જીવો ત્રસ કે સ્થાવર ?
ઉત્તર:—સ્થાવર.
- [૯] પ્રશ્ન:—કપ્પાટ ત્રસ કે સ્થાવર ?
ઉત્તર:—કપ્પાટમાં જીવ નથી; માટે તે ત્રસ કે સ્થાવર કાંઈ કહેવાય નહિ.
- [૧૦] પ્રશ્ન:—મીઠાના જીવ ?
ઉત્તર:—સ્થાવર.
- [૧૧] પ્રશ્ન:—પોરા ?
ઉત્તર:—ત્રસ.
- [૧૨] પ્રશ્ન:—ધડીયાળ ?
ઉત્તર:—તેમાં જીવ નથી.
- [૧૩] પ્રશ્ન:—જીવના મોટા ભેદ કેટલા ?
ઉત્તર:—બે; ત્રસ અને સ્થાવર.
- [૧૪] પ્રશ્ન:—સ્થાવરના કેટલા ભેદ ?
ઉત્તર:—પાંચ; પૃથ્વી, અપ, તેડિ, વાઉ અને વનસ્પતિ.
- [૧૫] પ્રશ્ન:—કુલ કેટલી કાયના જીવો છે ?
ઉત્તર:—છ કાયના જીવો છે. પૃથ્વીકાય, અપકાય, તેડિકાય, વાઉકાય, વનસ્પતિકાય અને ત્રસકાય.

મનોયત્ન ૮ મું—મહાવીર શાસન.

- [૧] પ્રશ્ન:—આપણે કયો ધર્મ પાળીએ છીએ ?
ઉત્તર:—જૈન ધર્મ.
- [૨] પ્રશ્ન:—‘જૈન’ નામ શાથી પડ્યું ?
ઉત્તર:—જીન પરચાત્રમાં સ્થાપ્યો તેથી જૈન ધર્મ કહેવાય છે.
- [૩] પ્રશ્ન:—જીન એટલે શું ?
ઉત્તર:—રાગ દ્વેષના જીતનાર.

[૪] પ્રશ્ન:—જનનું બીજું નામ શું ?

ઉત્તર:—તીર્થંકર અથવા અરિહંત અથવા વીતરાગ.

[૫] પ્રશ્ન:—આપણે કયા તીર્થંકરના શાસનમાં છીએ ?

ઉત્તર:—ચોવીશમા મહાવીર સ્વામિના શાસનમાં.

[૬] પ્રશ્ન:—મહાવીર પ્રભુનાં માતૃશ્રીનું નામ શું ?

ઉત્તર:—ત્રિશલા દેવી.

[૭] પ્રશ્ન:—શ્રી મહાવીરના પિતાનું નામ શું ?

ઉત્તર:—સિદ્ધાર્થ રાજા.

[૮] પ્રશ્ન:—તેઓ કેવી જાતે હતા ?

ઉત્તર:—ક્ષત્રીય.

[૯] પ્રશ્ન:—સિદ્ધાર્થ રાજાની રાજધાની કયા શહેરમાં હતી ?

ઉત્તર:—ક્ષત્રીકુંડ નગરમાં.

[૧૦] પ્રશ્ન:—સિદ્ધાર્થ રાજાને કેટલા કુંવર હતા ?

ઉત્તર:—એ.

[૧૧] પ્રશ્ન:—તેમનાં નામ શું ?

ઉત્તર:—મોટા નંદીવર્ધન અને નાના શ્રી વર્ધમાન અથવા મહાવીર.

[૧૨] પ્રશ્ન:—મહાવીર સ્વામિના શરીરનો વર્ણ કેવો હતો ?

ઉત્તર:—સોના જેવો.

[૧૩] પ્રશ્ન:—મહાવીર સ્વામિનું દેહમાન કેટલું હતું ?

ઉત્તર:—સાત હાથ.

[૧૪] પ્રશ્ન:—દેહમાન એટલે શું ?

ઉત્તર:—શરીરનું માપ અથવા ડિગ્રાઇ.

[૧૫] પ્રશ્ન:—મહાવીર સ્વામિનું આયુષ્ય કેટલું હતું ?

ઉત્તર:—અહુતેર વર્ષનું.

[૧૬] પ્રશ્ન:—તેમણે કેટલા વર્ષની ઉંમરે દિક્ષા લીધી ?

ઉત્તર:—ત્રીશ વર્ષની.

[૧૭] પ્રશ્ન:—દિક્ષા લીધા પછી ધર્મ ક્યારે પ્રણેયો ?

ઉત્તર:—સાડાબાર વર્ષ ને એક પખવાડીએ, કેવળજ્ઞાન ઉત્પન્ન થયા પછી.

[૧૮] પ્રશ્ન:—કેવળજ્ઞાન એટલે શું ?

ઉત્તર:—સંપૂર્ણ જ્ઞાન.

[૧૯] પ્રશ્ન:—કેવળજ્ઞાન ઉત્પન્ન થવાથી ભગવંતે શું કીધું ?

ઉત્તર:—કેવળજ્ઞાને કરીને ભોક્ષમાં અનેક પ્રકારના ત્રસ અને સ્થાવર

જીવોને દુઃખી થતા જાણીને તેઓને દુઃખોથી મુક્ત કરવા

માટે મોક્ષમાર્ગ દેખાડ્યો અને અનેક જીવોને સંસાર સમુ-
દ્રથી તાર્યા. અનંત જીવોની દયાનો પાલક સાધુવર્ગ ઉત્પન્ન
કર્યો, દાનાદિક ઉત્તમ ગુણોથી અલંકૃત શ્રાવક વર્ગ ઉભો
કર્યો. અને તેમના માટે અપૂર્વ જ્ઞાનના ભંડાર રૂપ શાસ્ત્રો
ગૂંથી શકે તેવું ઉત્કૃષ્ટ જ્ઞાન અને ત્રિપદી વિદ્યા ગણધર દેવને
આપીને ત્રીશ વર્ષ કેવળ પ્રવચ્ચા પાળી ‘લોક’ને મસ્તકે
શાશ્વત એવી સિદ્ધ ગતિ પામ્યા.

મનોયત્ન દ મું-પુણ્યતત્વ અને પાપતત્વ.

- [૧] પ્રશ્ન:—સર્વ જીવો સમાન હોવા છતાં કેટલાક માણસ ભુખે મરે છે
અને આપણને ખાવા-પીવા-રહેવાનું સુખ છે, તેનું કારણ શું ?
ઉત્તર:—આપણા જીવે પૂર્વે શુભ કમાણી કાઢી હશે તેનાં સારાં ફળો
આપણે અત્યારે ભોગવીએ છીએ; અને રાંકના જીવે પૂર્વે
અશુભ કમાણી કાઢી હશે તેનાં અશુભ ફળો તે અત્યારે
ભોગવે છે.
- [૨] પ્રશ્ન:—શુભ કમાણી એટલે શું ?
ઉત્તર:—પુણ્ય.
- [૩] પ્રશ્ન:—અશુભ કમાણી એટલે શું ?
ઉત્તર:—પાપ.
- [૪] પ્રશ્ન:—શુભ કમાણી અથવા પુણ્ય સાથી થાય ?
ઉત્તર:—ખીજ જીવોને શાતા ઉપજાવવાથી તથા સારા વિચાર કરવાથી.
- [૫] પ્રશ્ન:—જીવ પાપ સાથી બાંધે છે ?
ઉત્તર:—પોતાના અને પારકા આત્માને કલેષ ઉપજાવવાથી, અનીતિને
માર્ગે ચાલવાથી અને માદા વિચાર કરવાથી.
- [૬] પ્રશ્ન:—પુણ્યનાં ફળ કેવાં છે ?
ઉત્તર:—મીઠાં; જીવને પ્રિયકારી.
- [૭] પ્રશ્ન:—પાપનાં ફળ કેવાં છે ?
ઉત્તર:—કડવાં; જીવને કલેષકારી.
- [૮] પ્રશ્ન:—રાજા હોય તે રાંક થાય કે નહિ ?
ઉત્તર:—હા; તેના પાપ કર્મનો ઉદ્ભવ થાય તો રાંક પણ થઈ જાય.

[૯] પ્રશ્ન:—રાંક હોય તે રાગ્ન થાય ?

ઉત્તર:—હા; તે પુણ્યના ઉદયથી રાગ્ન પણ થાય.

[૧૦] પ્રશ્ન:—પુણ્ય પાપનો ઉદય થયો કેમ કહેવાય ?

ઉત્તર:—કીધલાં પુણ્ય પાપનો જ્યારે આપણને બદલો મળે એટલે તેનાં સારાં નરતાં જોતાં આપણે ભોગવીએ ત્યારે તેનો ઉદય થયો કહેવાય. (જાડ તેના વખતેજ પાંક છે તેમ સારાં નરતાં કર્મો પણ તેના વખતે પાંક છે અથવા ઉદય આવે છે).

[૧૧] પ્રશ્ન:—આજે આપણે પુણ્ય કે પાપ કરીએ તે ક્યારે ઉદય આવે ?

ઉત્તર:—આજે કીધલાં કર્મ આજેજ ઉદય આવવાં હોય તો આવે અથવા સંખ્યાતા* કાળે, અસંખ્યાતા*** કાળે કે અનંતા કાળે**** પણ ઉદય આવે.

[૧૨] પ્રશ્ન:—પાપ કરનારા જીવોને પુણ્યનો ઉદય હોય ?

ઉત્તર:—હા; કેટલાક પાપી જીવો સુખી દેખાય છે તે તેના પૂર્વના પુણ્યના ઉદયથી.

[૧૩] પ્રશ્ન:—પુણ્ય કરનારા જીવોને પાપનો ઉદય હોય ?

ઉત્તર:—હા; કેટલાક પુણ્ય કરનારા પ્રાણીઓ દુખી દેખાય છે તે તેના પૂર્વના પાપના ઉદયથી.

[૧૪] પ્રશ્ન:—પુણ્ય પાપનો જીવતત્ત્વમાં સમાવેશ થાય કે અજીવ તત્ત્વમાં ?

ઉત્તર:—અજીવ તત્ત્વમાં; કારણકે મિથ્યાત્વ, અનત, પ્રમાદ, કપાય અને જોગથી જીવ શુભાશુભ કર્મનાં પુદ્ગલ ગ્રહણ કરે છે; તેમાં શુભ કર્મ પુદ્ગલ તે પુણ્ય, અને અશુભ કર્મ પુદ્ગલ તે પાપ.

[૧૫] પ્રશ્ન:—પુણ્ય પાપનાં પુદ્ગલ રૂપી છે કે અરૂપી ?

ઉત્તર:—તે રૂપી છે; પણ આપણી નજરે આવે નહિ.

[૧૬] પ્રશ્ન:—પુણ્ય પાપ અથવા શુભ-અશુભ કર્મ પુદ્ગલ કોણુ જાણી દેખી શકે ?

ઉત્તર:—કેવળજ્ઞાની.

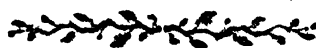
[૧૭] પ્રશ્ન:—પુણ્યના ઉદયથી જીવ કઈ ગતિ પામે છે ?

ઉત્તર:—દેવગતિ કે મનુષ્યની ગતિ.

* સંખ્યાતા એટલે ગણ્યા ગણાય તેટલા ૨-૪-૫૦-૧૦૦-૧૦૦૦ વગેરે.

અસંખ્યાતા એટલે જેને માટે કોઈ સંખ્યાજ્ઞ કહી શકાય નહી તેટલા. *અનંતા એટલે અસંખ્યાતાથી પણ વધારે; જેનો અંતજ નહિ એટલા.

- [૧૮] પ્રશ્ન:—મનુષ્યગતિમાં કેટલાક જીવ નીચ ગોત્રે ઉપજે છે તે શાથી ?
ઉત્તર:—પાપના ઉદયથી.
- [૧૯] પ્રશ્ન:—જીવ તિર્યચગતિ શાથી પામે છે ?
ઉત્તર:—પાપના ઉદયથી.
- [૨૦] પ્રશ્ન:—તિર્યચગતિમાં પણ કેટલાક જીવો શાતા વેદનીય અને લાંબુ આયુષ્ય પામે છે તે શાથી ?
ઉત્તર:—પુણ્યના ઉદયથી.
- [૨૧] પ્રશ્ન:—જીવ નરકગતિ શાથી પામે છે ?
ઉત્તર:—પાપના ઉદયથી.
- [૨૨] પ્રશ્ન:—નરકનાં અનંતાં દુઃખો ભોગવતા જીવો પામે ‘શુભ કર્મ પુણ્ય’ ઓટલે પુણ્ય હોય કે નહિ ?
ઉત્તર:—હોય; ચારે ગતિના જીવો પામે પુણ્ય પાપ બેઉ હોય છે.
- [૨૩] પ્રશ્ન:—પુણ્ય પાપ અથવા શુભાશુભ કર્મથી મુક્ત થયેલા જીવો કઈ ગતિ પામે ?
ઉત્તર:—સિદ્ધ ગતિ.
- [૨૪] પ્રશ્ન:—સિદ્ધગતિ અથવા મોક્ષ સાધવામાં પુણ્યની જરૂર છે ?
ઉત્તર:—હા; પુણ્યના ઉદય વગર મનુષ્ય ભવ, આર્ય ક્ષેત્ર, ઉત્તમ કુળ વગેરે જન્મવાદ્યો મળતી નથી અને એવી જન્મવાદ્યો મળ્યા વગર કદી મોક્ષ સાધી શકાય નહિ.
- [૨૫] પ્રશ્ન:—સિદ્ધગતિ પામ્યા પછી પુણ્યની જરૂર છે ?
ઉત્તર:—ના; જેમ સમુદ્રમાંથી કિનારે પહોંચ્યા માટે વહાણની જરૂર પડે છે પણ કિનારે પહોંચ્યા પછી વહાણની જરૂર નથી; તેમ સંસાર સમુદ્રમાંથી મોક્ષ રૂપ કિનારે પહોંચ્યા માટે પુણ્યના આલંબનની જરૂર છે, પણ મોક્ષ પહોંચ્યા પછી પુણ્યની જરૂર નથી. અને વહાણમાં છીએ ત્યાં સુધી કિનારો પ્રાપ્ત થતો નથી તેમજ પુણ્ય છે ત્યાં સુધી મોક્ષ પ્રાપ્ત થતું નથી; પુણ્ય અને પાપ બન્ને અપાવવાથી મોક્ષ પમાય છે.

મનોરાત્ન ૧૦ મું-લક્ષ્યાલક્ષ્યની સમજણ.

- (૧) પ્રશ્ન:-જે વસ્તુ ખાધાથી થાણું પાપ લાગે તે વસ્તુ કયી કહેવાય?
ઉત્તર:-અલક્ષ્ય.
- (૨) પ્રશ્ન:-અલક્ષ્ય એટલે શું ?
ઉત્તર:-નહિ ખાવા યોગ્ય (અ=નહિ+મક્ષ=ખાવું+ય=યોગ્યતા બતાવનાર પ્રત્યય.)
- (૩) પ્રશ્ન:-કયી કયી વસ્તુ અલક્ષ્ય ગણાય ?
ઉત્તર:-માંસ, મદિરા, કંદમૂળ, મધ, માખણ વગેરે.
- (૪) પ્રશ્ન:-માંસ ખાનારને શું નુકશાન ?
ઉત્તર:-એક તો પ્રાણીહિંસાનું મહા પાપ લાગે, બુદ્ધિ બ્રષ્ઠ થાય, સારા વિચારો નષ્ટ પામે અને અનુકંપા-દયા રહે નહિ. આથી માંસ ખાનાર મરીને પ્રાયઃ નર્કમાંજ ઉપજે છે.
- (૫) પ્રશ્ન:-દારૂ પીનારને શું નુકશાન ?
ઉત્તર:-દારૂ બનાવતાં પણ અગણિત જીવોની હિંસા થાય છે; દારૂ એ જીવડાંનુંજ સત્વ છે; દારૂ પીવાથી અનેક રોગો ઉત્પન્ન થાય છે. બુદ્ધિ બગડે છે અને મરીને માદી ગતિમાં ઉપજવું પડે છે. આ દુનિયામાં પણ દારૂ પીનારા નિંદાય છે અને તેના વચન ઉપર કોઈ વિશ્વાસ રાખવું નથી.
- (૬) પ્રશ્ન:-કંદમૂળ ખાવાથી શું નુકશાન ?
ઉત્તર:-કંદમૂળના એક કકડામાં અનેતા એકંદ્રી-સ્થાયર જીવો છે તેની હિંસા થાય છે તથા કંદમૂળ ખાવાથી પ્રાયઃ તમો ગુણ (તામસી સ્વભાવ) ઉત્પન્ન થાય છે.
- (૭) પ્રશ્ન:-કંદમૂળ કોને કહેવાય ?
ઉત્તર:-વનસ્પતિનો જે ભાગ ભોંયમાંજ વૃદ્ધિ પામે અને ભોંયમાંજ રહીને તેની ગાંઠ કે કંદ બંધાય તે કંદ, તથા જડનાં મુળી-આં તે મૂળ કહેવાય.
- (૮) પ્રશ્ન:-થોડાંક કંદમૂળનાં નામ આપો.
ઉત્તર:-લસણ, ડુંગળી, આદુ, મુળા, ગરમર, ગાજર, સુરણ, બટાટા, થેગી (થેક) વગેરે.
- (૯) પ્રશ્ન:-મધ ખાવાથી શું નુકશાન ?

ઉત્તર:-મધમાં સદા બેઘંદ્રીય હોવો રહે છે; વળી મધપુડામાં અનેક
હવડાં તથા ઈંડાળ હોય છે તે બધાંનું સત્ત્વ તેમાં આવે છે.
તથા સંકડો મધમાખીઓએ અથાગ મહેનત કરી રહેવા માટે
બાંધેલું ઘર તથા ખાવા માટે સંચેલો ખોરાક તેમની પાસેથી
ઝૂંટવી લેવો તે મહા અનર્થ છે. અને તેનો હિસ્સો મધ
ખાનારને શિર પાલુ આવે છે.

(૧૦) પ્રશ્ન:-માખલુ ખાવાથી શું નુકશાન?

ઉત્તર:-માખલુ છાશમાંથી નીકળ્યાને પુરી બે ઘડી થઈ ન હોય તે-
ટલા વખતમાં તેમાં બેઘંદ્રીય હોવો ઉપજવા માંડે છે. માટે
તે પાલુ અભક્ષ્ય એટલે નહિ ખાવા યોગ્ય છે. હમેશાનું હ-
હમેશ તાણું માખલુ નહિ તાવતાં જોએ વાસી રહેવા દઈ
બે ચાર દિવસનું માખલુ ભેળું કરી તાવે છે તેમને મહા
પાપ લાગે છે.

(૧૧) પ્રશ્ન:-શ્રાવકોએ કેવી વસ્તુ ખાવી જોઈએ ?

ઉત્તર:-શ્રાવક શ્રાવિકાઓએ બનતાં સુધી ધાન્ય, કંઠાળ, દુધ, દહી,
ઘી, તેલ, સાકર, ખાંડ, ગોળ, સારાં ફળ વગેરે ચીજો ખાવી.
લીલોત્રી જેમ બને તેમ ઓછી વાપરવી. અને અભક્ષ્ય ચી-
જોથી તો હમેશાં અળગાંજ રહેવું.

(૧૨) પ્રશ્ન:-લોટ કેવો વાપરવો ?

ઉત્તર:-તાજે એટલે થોડા કાળનો; કારણ કે જાડા દિવસે લોટમાં
હવાત ઉપજે છે. એથી અહિંસાનો દોષ લાગવા ઉપરાંત
ખાનારની તંદુરસ્તીને પાલુ નુકશાન થાય છે.

(૧૩) પ્રશ્ન:-કેવો લોટ બિલકુલ વાપરવોજ નહિ ?

ઉત્તર:-પરદેશી પડસુદી આવે છે તે તથા મીલનો બનેલો રવો કદી
પાલુ વાપરવો નહિ. કારણ કે તેમાં અગણિત ત્રસજીવો હોય
છે. વળી એ લોટ તદ્દન હલકી જાતના ધઉનો બનેલો હોય
છે અને કાંકરા વગેરે પાલુ તેમાં પુષ્કળ હોય છે. આથી ખા-
નારને પથરી વગેરે દરદનો ધણો સંભવ રહે છે.

(૧૪) પ્રશ્ન:-પાણી કેવું પીવું ?

ઉત્તર:-ગળેલું અને બની શકે તો ગરમ કરેલું પાણી પીવું. આથી
શરીરને ધણો પ્રાયદો થાય છે. તેમજ ઘણી જાતનાં દરદો

જેવાં કે કાલેરા, મરકા, વાળા વગેરેનો ભય ઓછો રહે છે. જૈન સાધુઓનાં શરીર લુપ્તો આહાર કરવા છતાં નિરોગી રહે છે તેનું મુખ્ય કારણ એ છે કે તેઓ ગરમ પાણી વાપરે છે અને રાત્રી પહેલાં જમી લે છે. ગરમ પાણીનાં વખાણ હિંદુ વૈદ્યક શાસ્ત્રમાં તેમજ અંગ્રેજીના વૈદ્યકમાં પણ પુષ્કળ કર્યાં છે. જેમનાથી હમેશા ગરમ પાણી પીવાનું ન બને તેમણે પણ ખીમારી વખતે ગરમ પાણી પીવું જરૂરનું છે. ઇન્દ્રિયનિગ્રહ માટે પણ એ જરૂરનું છે.

(૧૫) પ્રશ્ન:—કયે વખતે આહાર પાણી મુદ્દલ લેવાંજ નહિ ?

ઉત્તર:—દિવસ આદ્યમાં પછી એટલે રાત્રે કંઈ પણ ખાવું-પીવું નહિ.

(૧૬) પ્રશ્ન:—રાત્રીભોજનથી શું નુકશાન ?

ઉત્તર:—રાત્રે ખાવાથી અન્નભૂતાં ઘણાં સુક્ષ્મ જંતુઓ ખોરાકમાં આવી જાય છે; તેથી શરીર અને બુદ્ધિ બગડે છે. માટે રાત્રે ખાવાની આપણાં તેમજ બીજાં હિંદુ શાસ્ત્રોમાં મના છે.

(૧૭) પ્રશ્ન:—રાત્રીભોજન કરવાનાં પચ્ચખાણુ અથવા બંધી કરવાથી શું લાભ થાય ?

ઉત્તર:—સૂર્ય આદ્યમે ત્યારથી ઉગતાં સુધી ચાર આહારનાં પચ્ચખાણુ કરવાથી અર્ધા ઉપવાસનું ઝળ પ્રાપ્ત થાય છે.

(૧૮) પ્રશ્ન:—ચાર આહારનાં નામ આપો.

ઉત્તર:—અન્ન, પાણી, સુખડી, અને મુખવાસ (પાન, સોપારી વગેરે)

(૧૯) પ્રશ્ન:—અનાજને માટે શાસ્ત્રમાં કયો શબ્દ વપરાયો છે ?

ઉત્તર:—અસણું.

(૨૦) પ્રશ્ન:—પાણીને માટે ?

ઉત્તર:—પાણું.

(૨૧) પ્રશ્ન:—સુખડીને માટે ?

ઉત્તર:—ખાદ્યમં.

(૨૨) પ્રશ્ન:—મુખવાસ માટે ?

ઉત્તર:—સાધમં.

(૨૩) પ્રશ્ન:—ચાર આહારનાં પચ્ચખાણુ કરવાં હોય ત્યારે શું કહેવું ?

ઉત્તર:—“અર્ધવિહપિ આહારં પચ્ચખામિ અસણું પાણું ખાદ્યમં સાધમં”

અનથાણાભોજેણું સહસ્સાગારેણું અપાણું વાસિરામિ. ” એ પ્રમાણે કહેવું.

- (૨૪) પ્રશ્ન:—ચક્રિવિઆહારનાં પચ્ચખાણુ પારતી વખતે શું કહેવું ?
ઉત્તર:—‘ ચક્રિવિહપિઆહારં પચ્ચખાણુ કાસિયં પાસિયં સોહિયં તિરીયં કિત્તિયં આરાહિયં આણુએ આણુપાસિય ન બવધ-તસ્સ મિ-અધામિ દુક્કડં. ’ એ પ્રમાણે કહેવું. પચ્ચખાણુ પાર્યા વગર કાંઈ ચીજ ઉપયોગમાં લેવી નહિ-ખાવી નહિ.

મનોયત્ન ૧૧ મું—ત્રીછાલોકે જ્યોતિષી દેવો.

- (૧) પ્રશ્ન:—તમે સૂર્ય દીક્ષા છે ?
ઉત્તર:—હા.
(૨) પ્રશ્ન:—સૂર્ય એ જૈન શાસ્ત્ર પ્રમાણે શું ચીજ છે ?
ઉત્તર:—દેવતાનું વિમાન.
(૩) પ્રશ્ન:—એ વિમાન શાનું છે ?
ઉત્તર:—સ્ફટિક રતનનું.
(૪) પ્રશ્ન:—આ અજવાળું ક્યાંથી આવે છે ?
ઉત્તર:—સૂર્યના વિમાનમાંથી.
(૫) પ્રશ્ન:—અજવાળાનું બીજું નામ શું ?
ઉત્તર:—જ્યોત, પ્રકાશ.
(૬) પ્રશ્ન:—સૂર્યમાં રહેનારા દેવતાને કેવા દેવતાઓ કહે છે ?
ઉત્તર:—જ્યોતિષી.
(૭) પ્રશ્ન:—સૂર્ય સિવાય બીજા જ્યોતિષી દેવતા છે ? હોય તો કયા ?
ઉત્તર:—હા છે; ચંદ્ર, ગ્રહ, નક્ષત્ર અને તારા.
(૮) પ્રશ્ન:—કુલ કેટલી જાતના જ્યોતિષી દેવો છે ?
ઉત્તર:—અસંખ્યાતા.
(૧૦) પ્રશ્ન:—કુલ દેવતા કેટલા છે ?
ઉત્તર:—અસંખ્યાતા.
(૧૧) પ્રશ્ન:—વિમાન આજાં છે કે દેવતા ?
ઉત્તર:—દેવતા આજા છે; કારણ કે અકેકા વિમાનમાં ધણું દેવતા-દે-વીઓ વસે છે.

- (૧૨) પ્રશ્ન:—જ્યોતિષી દેવતા ઝાઝા છે કે દેવીઓ ?
 ઉત્તર:—દેવીઓ ઝાઝી છે; કારણ કે પ્રત્યેક દેવતાને ઝાઝામાં ઝાઝી ચાર દેવીઓ તો હોયજ.
- (૧૩) પ્રશ્ન:—આપણે જે વિમાનો નેમ્લએ છીએ તે બધાં કયા લોકમાં છે ?
 ઉત્તર:—ત્રીછાલોકમાં.

મનોયતન ૧૨ મું—મનુષ્યના ભેદ.

- (૧) પ્રશ્ન:—મનુષ્યના મુખ્ય ભેદ કેટલા છે ? અને તે કયા કયા ?
 ઉત્તર:—ચાર. ૧ કર્મ ભૂમિનાં મનુષ્ય, ૨ અકર્મ ભૂમિનાં મનુષ્ય, ૩ અંતરદ્વીપાનાં મનુષ્ય, અને ૪ સમુદ્ધિમ મનુષ્ય.
- (૨) પ્રશ્ન:—કર્મ ભૂમિ કોને કહેવાય ?
 ઉત્તર:—જે ભૂમિમાં મનુષ્યો અસિ, મસિ, અને કૃપિ એ ત્રણ પ્રકારના વ્યાપાર વડે જીવે તે ભૂમિને કર્મ ભૂમિ કહે છે.
- (૩) પ્રશ્ન:—અસિનો વ્યાપાર એટલે શું ?
 ઉત્તર:—તલવાર વગેરે હથિયારનો ઉપયોગ કરવો તે.
- (૪) પ્રશ્ન:—મસિનો વ્યાપાર કોને કહેવાય ?
 ઉત્તર:—લખવાનો ધંધો તે મસિનો વ્યાપાર કહેવાય.
- (૫) પ્રશ્ન:—કૃપિ વ્યાપાર એટલે શું ?
 ઉત્તર:—ખેતીવાડીનો ઉદ્યોગ.
- (૬) પ્રશ્ન:—એ ત્રણ પ્રકારનો વ્યાપાર અહિંયાં છે ?
 ઉત્તર:—હા.
- (૭) પ્રશ્ન:—આ કેવી ભૂમિ કહેવાય ?
 ઉત્તર:—કર્મ ભૂમિ.
- (૮) પ્રશ્ન:—કર્મ ભૂમિનાં ક્ષેત્ર કેટલાં છે ?
 ઉત્તર:—પંદર.
- (૯) પ્રશ્ન:—એ પંદર માંહેલા કયા ક્ષેત્રમાં આપણે રહીએ છીએ ?
 ઉત્તર:—ભરત ક્ષેત્રમાં.
- (૧૦) પ્રશ્ન:—ભરત ક્ષેત્ર કેટલાં છે ?
 ઉત્તર:—પાંચ.

(૧૧) પ્રશ્ન:-પાંચ માંહેલા જંબુદ્વીપમાં કેટલા ભરત છે ?

ઉત્તર:-એક.

(૧૨) પ્રશ્ન:-બાકીના ચાર ભરત કયા દ્વીપમાં છે ?

ઉત્તર:-૨ ધાતકીખંડમાં અને બે અર્ધ પુષ્કર દ્વીપમાં.

(૧૩) પ્રશ્ન:-આપણાથી ત્યાં જઈ શકાય કે નહિ ?

ઉત્તર:-દેવતાની સહાયતા વગર જઈ શકાય નહિ.

(૧૪) પ્રશ્ન:-દેવતાની સહાયતા વગર કોઈ પણ ત્યાં જઈ શકે કે નહિ ?

ઉત્તર:-હા. વિદ્યાના બળથી ઘણાક સાધુઓ ત્યાં જઈ શકે છે.

(૧૫) પ્રશ્ન:-એવા સાધુઓ હાલ કયા ક્ષેત્રમાં છે ?

ઉત્તર:-પાંચ મહાવિદેહ ક્ષેત્રમાં.

(૧૬) પ્રશ્ન:-પાંચ મહાવિદેહમાં પ્રવૃત્ત ત્રણ પ્રકારનો વ્યાપાર છે કે ?

ઉત્તર:-હા.

(૧૭) પ્રશ્ન:-પાંચ મહાવિદેહ માંહેલા જંબુદ્વીપમાં કેટલા છે ?

ઉત્તર:-એક.

(૧૮) પ્રશ્ન:-બાકીના ૪ મહાવિદેહ કયા દ્વીપમાં છે ?

ઉત્તર:-૨ ધાતકીખંડમાં અને ૨ અર્ધપુષ્કર દ્વીપમાં.

(૧૯) પ્રશ્ન:-ભરત અને મહાવિદેહ સિવાય બાકીનાં પાંચ ક્ષેત્રોનું નામ શું ?

ઉત્તર:-ઠરવૃત.

(૨૦) પ્રશ્ન:-પાંચ ઠરવૃત ક્ષેત્રો કયા કયા દ્વીપમાં આવેલાં છે ?

ઉત્તર:-એક જંબુદ્વીપમાં, બે ધાતકીખંડમાં અને બે અર્ધપુષ્કર દ્વીપમાં.

(૨૧) પ્રશ્ન:-કર્મ ભૂમિનાં ૧૫ ક્ષેત્રો ગણાવો.

ઉત્તર:-પાંચ ભરત, પાંચ ઠરવૃત અને પાંચ મહાવિદેહ.

(૨૨) પ્રશ્ન:-કર્મ ભૂમિનાં પંદરે ક્ષેત્રો સરખાં છે કે નાનાં મોટાં ?

ઉત્તર:-એકજ દ્વીપમાં આવેલાં ભરત અને ઠરવૃત ક્ષેત્રો વિસ્તારમાં અને આકારમાં સરખાં છે, તેમજ તેજ ક્ષેત્રના મહાવિદેહને વિસ્તાર વધારે છે. તેમજ જંબુદ્વીપનાં ક્ષેત્રો કરતાં ધાતકીખંડનાં ક્ષેત્રો વિસ્તારમાં મોટાં છે અને તેનાથી અર્ધપુષ્કરનાં ક્ષેત્રો વિસ્તારમાં મોટાં છે. વળી ધાતકીખંડના બે મહાવિદેહો સરખા છે. અને અર્ધપુષ્કરના પણ બે મહાવિદેહો સરખા છે.

- (૨૩) પ્રશ્ન:-જંબુદ્વીપમાં ભરત, ધરિષ્ઠત અને મહાવિદેહ ક્ષેત્રો કયાં કયાં છે?
 ઉત્તર:-જંબુદ્વીપમાં દક્ષિણ તરફ ભરત, ઉત્તર તરફ ધરિષ્ઠત અને મધ્ય ભાગમાં મહાવિદેહ ક્ષેત્ર છે. (આવીજ રીતે ધાતકીખંડમાં તેમજ અર્ધપુષ્કર દ્વીપમાં પણ ઉત્તર તરફ એ ધરિષ્ઠત, દક્ષિણ તરફ અખ્યે ભરત અને મધ્ય ભાગમાં અખ્યે મહાવિદેહ આવેલા છે.)
- (૨૪) પ્રશ્ન:-અકર્મ ભૂમિ કોને કહેવાય ?
 ઉત્તર:-જે ભૂમિના મનુષ્યો અસિ, મસિ અને કૃષિના વ્યાપાર રહિત હોય અને દશ પ્રકારનાં કલ્પવૃક્ષ વડે છવે, તેને અકર્મ ભૂમિ કહેવાય.
- (૨૫) પ્રશ્ન:-કલ્પવૃક્ષ એટલે શું ?
 ઉત્તર:-મનમાં કલ્પેલી-ચિંતવેલી વસ્તુ આપે તેવાં વૃક્ષો.
- (૨૬) પ્રશ્ન:-અકર્મ ભૂમિનાં ક્ષેત્રો કેટલાં છે ?
 ઉત્તર:-ત્રીશ.
- (૨૭) પ્રશ્ન:-ત્રીશ અકર્મભૂમિનાં ક્ષેત્રોનાં નામ કહો.
 ઉત્તર:-૫ હેમવય, ૫ હીરણ્યવય, ૫ હરિવાસ, ૫ રમ્યકવાસ, ૫ દેવકુરુ અને ૫ ઉત્તરકુરુ.
- (૨૮) પ્રશ્ન:-જંબુદ્વીપમાં અકર્મભૂમિનાં ક્ષેત્રો કેટલાં છે ?
 ઉત્તર:-છ. (૧ હિમવય, ૧ હિરણ્યવય, ૧ હરિવાસ, ૧ રમ્યકવાસ, ૧ દેવકુરુ, ૧ ઉત્તરકુરુ.)
- (૨૯) પ્રશ્ન:-ધાતકી ખંડમાં અકર્મ ભૂમિનાં ક્ષેત્રો કેટલાં છે ?
 ઉત્તર:-બાર (૨ હેમવય, ૨ હીરણ્યવય, ૨ હરિવાસ, ૨ રમ્યકવાસ, ૨ દેવકુરુ અને ૨ ઉત્તરકુરુ.)
- (૩૦) પ્રશ્ન:-અર્ધપુષ્કર દ્વીપમાં અકર્મ ભૂમિનાં ક્ષેત્રો કેટલાં છે ?
 ઉત્તર:-બાર (૨ હેમવય, ૨ હીરણ્યવય, ૨ હરિવાસ, ૨ રમ્યકવાસ ૨ દેવકુરુ અને ૨ ઉત્તરકુરુ.)
- (૩૧) પ્રશ્ન:-અકર્મભૂમિનાં મનુષ્યોને કેવાં કહે છે ?
 જુગલિયાં.
- (૩૨) પ્રશ્ન:-તેઓ જુગલિયાં શાથી કહેવાય છે ?
 ઉત્તર:-ત્યાંનાં સ્ત્રીપુરુષો જુગલપણે-જોડણે અવતરે છે તેથી તેઓ જુગલ અર્થાત્ જુગલિયાં કહેવાય છે.

(૩૩) પ્રશ્ન:—એકેક જુગલિણી-જુગલની સ્ત્રી કેટલાં જોડલાંને જન્મ આપે છે ?
ઉત્તર:—જુગલિણીને મરવા આડા પુરા બે કે ત્રણ માસ ન હોય ત્યારે તેને માત્ર એકજ વાર એક જોડલું પ્રસવે છે.

(૩૪) પ્રશ્ન:—એ જોડલું પુત્રનું હોય છે કે પુત્રીનું ?
ઉત્તર:—એક પુત્ર અને એક પુત્રી જોડલે જન્મે છે.

(૩૫) પ્રશ્ન:—જુગલિણી પોતાનાં પુત્ર પુત્રીની પ્રતિપાલના કેટલા દિવસ કરે ?
ઉત્તર:—દેવકુર ઉત્તરકુરમાં ૪૯ દિવસ, હરિવાસ રમ્યકવાસમાં ૬૪ દિવસ અને હિમવય હીરણ્યવયમાં ૭૯ દિવસ જુગલિણી પોતાનાં છોડની પ્રતિપાલના કરે છે. અને પછી તેઓ મૃત્યુ પામે છે.

(૩૬) પ્રશ્ન:—એટલાં નાનાં બાળકાનાં માબાપ મરણ પામે છે ત્યારે તેની પાછળથી શી વસ્તે થતી હશે ?

ઉત્તર:—તે બાળકો એટલા દિવસમાં તો તેમનાં માબાપ અને બીજાં જુગલીયાં જેવાં દેખાય છે. અને બાળ જાહેન, સ્ત્રી પુરુષ થઈને રહે છે. અને કલ્પવૃક્ષથી ઇચ્છીત સુખો મેળવે છે.

(૩૭) પ્રશ્ન:—તેઓમાં સગાં બાળજાહેન સ્ત્રીપુરુષ થઈને રહે એવી વખોડી કાઢવા જેવા રીત કેમ હશે ?

ઉત્તર:—જુગલીયામાં અનાદિકાળથી એવો જ વ્યવહાર ચાલ્યો આવે છે. તેમનાં અંતઃકરણ બહુ નિર્મળ અને પવિત્ર હોય છે, જુગલ પોતાની સ્ત્રીથી અને જુગલિણી પોતાના પતિથી જ સદા સંતુષ્ટ રહે છે. તેઓમાં વ્યભિચાર, ચોરી, જુહ, કજ્જો કંકાસ કે વેર વિરોધ કાંઈ હોતું નથી.

(૩૮) પ્રશ્ન:—જુગલિયામાં સ્ત્રીનું આયુષ્ય વધારે હોય કે પુરુષનું ?

ઉત્તર:—તેઓમાં સાથે જન્મેલાં સ્ત્રીપુરુષો સાથે જ મરે છે અને આખી જીંદગીમાં તેઓને કદી પણ એક બીજાનો વિયોગ થતો નથી.

(૩૯) પ્રશ્ન:—જુગલિયાનું આયુષ્ય કેટલું હોય છે ?

ઉત્તર:—હિમવય હીરણ્યવયમાં એક પલ્લોપમ-અસંખ્યાતા વર્ષનું, હરિવાસ રમ્યકવાસમાં બે પલ્લોપમનું અને દેવકુર અને ઉત્તરકુરમાં ત્રણ પલ્લોપમનું આયુષ્ય હોય છે.

(૪૦) પ્રશ્ન:—જુગલિયાં મરીને કઈ ગતિમાં જાય છે ?

ઉત્તર:—દેવગતિમાં.

(૪૧) પ્રશ્ન:—જુગલિયાના શરીરની ઉત્કૃષ્ટી અવધાણા—અવગાહના—શરીરની ઉંચાઈ કેટલી હોય છે ?

ઉત્તર:—હીમવય, હીરણ્યવયમાં એક ગાઉ; હરિવાસ તથા રમ્યક્રવાસમાં બે ગાઉ; અને દેવકુર તથા ઉત્તરકુરમાં ત્રણ ગાઉની જુગલીયાની ઉંચાઈ હોય છે.

(૪૨) પ્રશ્ન:—જુગલિયાં જૈન ધર્મ પાળતાં હશે કે બીજા કોઈ ?

ઉત્તર:—તેઓ કોઈ અમુક ધર્મ પાળતાં નથી અને તેવી તેમનામાં બંદી સમજ પણ હોતી નથી; પરંતુ તેઓ અધર્મ આચરણ આચરતાં નથી. તેઓ સ્વભાવે બુદ્ધ સરલ અને ભદ્રિકપ્રાણી હોય છે.

(૪૩) પ્રશ્ન:—૩૦ અકર્મ ભૂમિ સિવાય બીજા કોઈ જુગલિયાનાં ક્ષેત્ર છે ? હોય તો કયા ?

ઉત્તર:—૫૬ અંતરદ્વીપા છે તેમાં પણ જુગલિયાં વસે છે.

(૪૪) પ્રશ્ન:—એ ૫૬ અંતરદ્વીપા કયાં છે ?

ઉત્તર:—લવણ સમુદ્રમાં.

(૪૫) પ્રશ્ન:—તેને અંતરદ્વીપા શા માટે કહે છે ?

ઉત્તર:—સમુદ્રમાં અંતરીક્ષ—અદ્ધર રહ્યા છે માટે.

(૪૬) પ્રશ્ન:—અંતરીક્ષ શાને આધારે રહ્યા હશે ?

ઉત્તર:—પર્વતની દાઢાઓ ઉપર રહેલા છે.

(૪૭) પ્રશ્ન:—તેવી દાઢાઓ કુલ કેટલી છે ?

ઉત્તર:—આઠ.

(૪૮) પ્રશ્ન:—એ આઠ દાઢાઓ કયા કયા પર્વતોથી નીકળી છે ?

ઉત્તર:—ચાર દાઢા સુલહિમવંત પર્વતમાંથી અને ચાર દાઢા શિખરી પર્વતમાંથી નીકળી છે.

(૪૯) પ્રશ્ન—સુલહિમવંત અને શિખરી પર્વતો કયાં આવેલા છે ? કેવડા છે ? અને તેમાંથી દાઢાઓ કેવી રીતે નીકળી છે તથા દરેક દાઢાઓ ઉપર અંતરદ્વીપાઓ કે કેટલા આવેલા છે ?

ઉત્તર:—જંબુદ્વીપમાં ભરત ક્ષેત્રની ઉત્તરે સુલહિમવંત પર્વત અને ધરધત ક્ષેત્રની દક્ષિણે શિખરી પર્વત છે. તે બન્ને પર્વતો* પુર્વ પ-

* શિક્ષકે જંબુદ્વીપનો કે અઢીદ્વીપનો નકશો હોય તો તેમાંથી દેખાડવા; નકશો ન હોય તો સ્કેટ કે કાગળ ઉપર આકાર કાઢી બતાવવો.

શ્ચિમ લાંબા અને ઉત્તર દક્ષિણ પહોળા છે. તેની ઉંચાઈ સૌ યોજનની, ઊંડાઈ પચીસ યોજનની, પહોળાઈ ૧૦૫૨ યોજન અને ૧૨ કળાની* તથા લંબાઈ ૨૪૯૩૨ યોજનથી કાંઈક ઝાઝેરી છે. બંને પર્વતો સરખા છે. બંને પૂર્વ પશ્ચિમ લવણ સમુદ્ર સુધી ગયેલા છે. ત્યાં પૂર્વ છેડેથી બે દાદા ચુલહિમવંત- માંથી અને બે દાદા શિખરી પર્વતમાંથી નીકળી છે. તેવીજ રીતે પશ્ચિમ છેડેથી પણ બન્ને દાદાઓ નીકળી છે. આ સર્વ દાદાઓ લવણ સમુદ્રમાં ૮૪૦૦ યોજન ઝાઝેરી લાંબી ગએલી છે. તે મૂળમાં સાંકડી અને આગળ જતાં પહોળી થતી ગઈ છે. જંબુદ્વીપને પ્રતો જમતીનો કાટ છે તે કાટથી લવણ સમુદ્ર શરૂ થાય છે. એ લવણ સમુદ્રમાં જગતીના કાટથી ૩૦૦ યોજન દુર દરેક દાદાઓ ઉપર ૩૦૦ યોજનનો લાંબો પહોળો પહોળો અંતરદ્વીપો આવે, ત્યાંથી ૪૦૦ યોજન દુર ૪૦૦ યોજનનો લાંબો પહોળો બીજો અંતરદ્વીપો આવે, ત્યાંથી ૫૦૦ યોજન દુર ૫૦૦ યોજનનો લાંબો પહોળો ત્રીજો અંતરદ્વીપો આવે, ત્યાંથી ૬૦૦ યોજન દુર ૬૦૦ યોજનનો લાંબો પહોળો ચોથો અંતરદ્વીપો આવે, ત્યાંથી ૭૦૦ યોજન દુર ૭૦૦ યોજનનો લાંબો પહોળો પાંચમો અંતરદ્વીપો આવે, ત્યાંથી ૮૦૦ યોજન દુર ૮૦૦ યોજનનો લાંબો પહોળો છઠ્ઠો અંતરદ્વીપો આવે, ત્યાંથી ૯૦૦ યોજન દુર ૯૦૦ યોજનનો લાંબો પહોળો સાતમો અંતરદ્વીપો આવે, એમ આઠે દાદાના મળીને કુલ ૫૬ અંતરદ્વીપો લવણ સમુદ્ર મધ્યે પાણીની સપાટીથી અઢી યોજન ઝાઝેરા ઉંચા જાણવા.

(૫૦) પ્રશ્ન:—અંતરદ્વીપોમાં ત્રણ પ્રકારના વ્યાપાર છે કે નહિ ?

ઉત્તર:—નથી; ત્યાંનાં મનુષ્યો કલ્પવૃક્ષ+ કરી જીવે છે.

(૫૧) પ્રશ્ન:—અંતરદ્વીપોનાં મનુષ્યોનું આયુષ્ય કેટલું હોય છે ?

ઉત્તર:—પદ્મોપમના અસંખ્યાતમા ભાગે અસંખ્યાતા વર્ષનું.

(૫૨) પ્રશ્ન:—અંતરદ્વીપોનાં જુગલિયાં મરીને ક્યાં ઉપજે ?

ઉત્તર:—દેવગતિમાં (લવણપતિમાં અથવા વાણવ્યંતરમાં)

* એક યોજનની ૧૯ કળા.

+ અંતરદ્વીપોનાં કલ્પવૃક્ષોનો પ્રભાવ અકર્મભૂમિનાં કલ્પવૃક્ષોથી આછો હોય છે.

(૫૩) પ્રશ્ન:—અંતરદ્વીપાનાં જુગલિયાંની અવધેણા કેટલી હોય છે ?

ઉત્તર:—૮૦૦ ધનુષ્યની.

(૫૪) પ્રશ્ન:—બધાં જુગલિયાંની જઘન્ય-થોડામાં થોડી અવધેણા કેટલી કહેવી ?

ઉત્તર:—અંગુલનો અસંખ્યાતમો ભાગ. તે માતાના ઉદરમાં ઉપજતી વખતે એટલી અવધેણા હોય. પછી ધીમે ધીમે વૃદ્ધિ પામેછે.

(૫૫) પ્રશ્ન:—જુગલિયાંનાં કુલ ક્ષેત્ર કેટલાં છે ?

ઉત્તર:—૮૬. (૩૦ અકર્મ ભૂમિ અને ૫૬ અંતરદ્વીપા)

(૫૬) પ્રશ્ન:—મનુષ્યનાં કુલ ક્ષેત્ર કેટલાં છે ?

ઉત્તર:—૧૦૧. (૮૬ જુગલિયાં અને ૧૫ કર્મભૂમિ.)

(૫૭) પ્રશ્ન:—મનુષ્યનાં ૧૦૧ ક્ષેત્ર પૈકી જંબુદ્વીપમાં કેટલાં ક્ષેત્ર છે ?

ઉત્તર:—નવ (૩ કર્મભૂમિ અને ૬ અકર્મભૂમિ.)

(૫૮) પ્રશ્ન:—લવણ સમુદ્રમાં મનુષ્યનાં ક્ષેત્ર કેટલાં છે ?

ઉત્તર:—૫૬. (અંતરદ્વીપા)

(૫૯) પ્રશ્ન:—ઘાતકીખંડમાં મનુષ્યનાં ક્ષેત્ર કેટલાં છે ?

ઉત્તર:—૧૮. (૬ કર્મભૂમિ અને ૧૨ અકર્મભૂમિ.)

(૬૦) પ્રશ્ન:—કાળોદધિમાં મનુષ્ય ક્ષેત્ર કેટલાં ?

ઉત્તર:—નથી.

(૬૧) પ્રશ્ન:—અર્ધપુષ્કરમાં મનુષ્ય ક્ષેત્ર કેટલાં ?

ઉત્તર:—૧૮ (૬ કર્મભૂમિ અને ૧૨ અકર્મભૂમિ.)

(૬૨) પ્રશ્ન:—અઢીદ્વીપ બહાર મનુષ્ય ક્ષેત્ર કેટલાં ?

ઉત્તર:—નથી.

(૬૩) પ્રશ્ન:—સમૃદ્ધિમ મનુષ્ય કોને કહેવાય ?

ઉત્તર:—મનુષ્ય સંબંધી અશુચીના-ગંદકીના સ્થાનકમાં ઉપજે તે સમૃદ્ધિમ મનુષ્ય કહેવાય.

(૬૪) પ્રશ્ન:—એવાં ગંદકીનાં સ્થાનક કેટલાં છે ? અને તે કયાં કયાં ?

ઉત્તર:—મનુષ્યના મળમાં,^૧ મૂત્રમાં,^૨ બળખામાં,^૩ લીંટમાં,^૪ વમનમાં,^૫ પીત્તમાં,^૬ પરમાં,^૭ લોહીમાં,^૮ વીર્યમાં,^૯ વીર્યાદિકનાં સુકાયલાં પુદ્ગલ^{૧૦} ફરી ભીનાં થાય તેમાં, મનુષ્યના જીવ રહિત કલેવરમાં,^{૧૧} સ્ત્રી પુરુષના^{૧૨} સંયોગમાં, નગરની^{૧૩} ખાજોમાં, અને સર્વ અશુચીના^{૧૪} સ્થાનકમાં (મનુષ્ય સંબંધી) એ યૌદ્ધ સ્થાનકમાં સમૃદ્ધિમ મનુષ્યો ઉપજે છે.

(૬૫) પ્રશ્ન:—જુગલિયાનાં મળ, મૃત્તાદિકમાં સમૃદ્ધિમ મનુષ્યો ઉપજે ?

ઉત્તર:—હા.

(૬૬) પ્રશ્ન:—સમૃદ્ધિમ મનુષ્ય તમે દીઠાં છે ?

ઉત્તર:—ના; તેનું શરીર બહુ બારીક છે તેથી આપણી નજરે આવે નહિ.

(૬૭) પ્રશ્ન:—તેમની અવધેણા તથા આયુષ્ય કેટલાં હોય ?

ઉત્તર:—તેમની અવગાહના અંગુલનો અસંખ્યાતમો ભાગ તથા તેમનું આયુષ્ય જઘન્ય અને ઉદ્દૃષ્ટું અંતર્મુદુર્તનું હોય છે—ઉપન્યા પછી બે ઘડીની અંદર તેઓ મરી જાય છે.

(૬૮) પ્રશ્ન:—સમૃદ્ધિમ મનુષ્યને માતા પિતા હોય ?

ઉત્તર:—ના; તેઓ માતા પિતાની અપેક્ષા વગર ઉપજે છે.

(૬૯) પ્રશ્ન:—જેઓ માતા પિતાના સંયોગથી ઉપજે તે ક્યાં મનુષ્ય ?

ઉત્તર:—ગર્ભજ.

(૭૦) પ્રશ્ન:—ગર્ભજ મનુષ્યના કેટલા ભેદ છે ?

ઉત્તર:—૨૦૨.

(૭૧) પ્રશ્ન:—ગર્ભજ મનુષ્યના ૨૦૨ ભેદ કેવી રીતે થાય ?

ઉત્તર:—૧૦૧ ક્ષેત્રના (ક્ષેત્ર આશ્રયી) ૧૦૧ ભેદ ગણાય છે. હવે દરેક ક્ષેત્રમાં ગર્ભજ મનુષ્યના અપર્યાપ્તા અને પર્યાપ્તા એવા બન્ને ભેદ લાભે છે. તેથી ૧૦૧ અપર્યાપ્તા અને ૧૦૧ પર્યાપ્તા મળી ૨૦૨ ભેદ.

(૭૨) પ્રશ્ન:—જુગલિયાં ગર્ભજ કે સમૃદ્ધિમ ?

ઉત્તર:—ગર્ભજ.

(૭૩) પ્રશ્ન:—પર્યાપ્તા અને અપર્યાપ્તા એટલે શું ?

ઉત્તર:—છ પ્રકારની પર્યાપ્તિ છે કે જે વડે આત્મા પુદ્ગલને ગ્રહણ કરે છે તથા તેને શરીર, ઈન્દ્રિય, શ્વાસોશ્વાસ, ભાષા અને મન પણે પરિણુમાવી શકે છે. તે પર્યાપ્તિ ત્યાં સુધી જવે કાઠ પણ ગતિમાં ઉત્પન્ન થઈને પુરી કાઠી ન હોય ત્યાં સુધી અપર્યાપ્તો કહેવાય અને પુરી થયા પછી પર્યાપ્તો કહેવાય.

(૭૪) પ્રશ્ન:—છ પર્યાપ્તિનાં નામ કહો.

ઉત્તર:—૧ આહારપર્યાપ્તિ, ૨ શરીરપર્યાપ્તિ, ૩ ઈન્દ્રિયપર્યાપ્તિ, ૪ શ્વાસોશ્વાસપર્યાપ્તિ, ૫ ભાષાપર્યાપ્તિ અને ૬ મન:પર્યાપ્તિ.

(૭૫) પ્રશ્ન:—અપર્યાપ્તા પણે જીવ વધારેમાં વધારે કેટલો કાળ રહે ?

ઉત્તર:—અંતર મુદુર્ત,

(૭૬) પ્રશ્ન:—અપર્યાપ્તા કયાં સુધી કહેવાય ?

ઉત્તર:—જે ગતિમાં જેટલી પ્રજા બાંધવાની હોય તેટલી પુરી બંધાઈ ન રહે ત્યાં સુધી અપર્યાપ્તો કહેવાય. (છ પ્રજા બાંધવાની હોય તો પાંચ પ્રજા બાંધતાં સુધી અપર્યાપ્તો, પાંચ બાંધવાની હોય તો ચાર સુધી અપર્યાપ્તો, અને ચાર બાંધવાની હોય તો ત્રણ સુધી અપર્યાપ્તો કહેવાય.)

(૭૭) પ્રશ્ન:—આપણી પાસે કેટલી પર્યાપ્તિ છે ?

ઉત્તર:—છઐ.

(૭૮) પ્રશ્ન:—સમુચ્છિન્ન મનુષ્યના કેટલા ભેદ છે ?

ઉત્તર:—૧૦૧. (૧૦૧ ક્ષેત્રના ક્ષેત્ર આશ્રયી ૧૦૧ ભેદ)

(૭૯) પ્રશ્ન:—સમુચ્છિન્ન મનુષ્યમાં અપર્યાપ્તા અને પર્યાપ્તા એવા બે ભેદ છે કે નહિ ?

ઉત્તર:—ના. તેઓ અપર્યાપ્તા પણે (અધુરો પર્યાપ્તિએ જ) મરી ગય છે.

(૮૦) પ્રશ્ન:—સમુચ્છિન્ન મનુષ્યમાં કેટલી પર્યાપ્તિ લાભે ?

ઉત્તર:—ચાર. (પહેલી.)

(૮૧) પ્રશ્ન:—મનુષ્યના કુળ ભેદ કેટલા ? (વિસ્તારે)

ઉત્તર:—૩૦૩ (૧૦૧ ક્ષેત્રના ગર્ભજ મનુષ્યના અપર્યાપ્તા અને પર્યાપ્તા તથા ૧૦૧ ક્ષેત્રના સમુચ્છિન્ન મનુષ્યના અપર્યાપ્તા મળી ૩૦૩.)

(૮૨) પ્રશ્ન:—મનુષ્યના ૩૦૩ ભેદમાંથી આપણા ભરત ક્ષેત્રમાં કેટલા ભેદ લાભે ?

ઉત્તર:—ત્રણ. (જંબુદ્વીપના ભરતના ગર્ભજ મનુષ્યનો અપર્યાપ્તો અને પર્યાપ્તો તથા સમુચ્છિન્નના અપર્યાપ્તો.)

(૮૩) પ્રશ્ન:—જંબુદ્વીપમાં મનુષ્યના ભેદ કેટલા લાભે ?

ઉત્તર:—સત્તાવીશ. (ત્રણ કર્મભૂમિના ૯ ભેદ અને છ અકર્મ ભૂમિના ૧૮ ભેદ મળી કુલ ૨૭)

(૮૪) પ્રશ્ન:—લવણ સમુદ્રમાં મનુષ્યના ભેદ કેટલા ?

ઉત્તર:—૧૬૮ (૫૬ અંતરદ્વીપાના.)

(૮૫) પ્રશ્ન:—ઘાતકીખંડમાં મનુષ્યના ભેદ કેટલા ?

ઉત્તર:—૫૪. (છ કર્મભૂમિના ૧૮ ભેદ. અને ૧૨ અકર્મભૂમિના ૩૬.)

(૮૬) પ્રશ્ન:—અર્ધ પુષ્કરમાં મનુષ્યના કેટલા ભેદ લાભે ?

ઉત્તર:—૫૪. (છ કર્મભૂમિના ૧૮ ભેદ તથા ૧૨ અકર્મભૂમિના ૩૬ ભેદ મળી કુલ ભેદ ૫૪ લાભે.)

મનોરથ ૧૩-તિર્યચના ભેદ.

(૧) પ્રશ્ન:—નિર્યચ કોને કહેવાય ?

ઉત્તર:—મનુષ્ય, દેવતા અને નારકી સિવાયના બીજા બધા ત્રસ અને સ્થાવર જીવો તિર્યચ કહેવાય છે.

(૨) પ્રશ્ન:—તિર્યચના મુખ્ય ભેદ કેટલા અને કયા કયા ?

ઉત્તર:—ત્રણ. એકેન્દ્રિય, વિકલેન્દ્રિય, અને તિર્યચ પાંચેન્દ્રિય.

(૩) પ્રશ્ન:—એકેન્દ્રિય કોને કહેવાય ?

ઉત્તર:—જેને પાંચ ઇન્દ્રિયો માંહેલી ફક્ત એકજ ઇન્દ્રિય હોય તે એકેન્દ્રિય અથવા સ્થાવર કહેવાય.

(૪) પ્રશ્ન:—પાંચ ઇન્દ્રિયો કયા કયા ?

ઉત્તર:—૧ શ્રોત્રેન્દ્રિય—સાંભળવાની ઇન્દ્રિય એટલે કાન, ૨ ચક્ષુરિન્દ્રિય—નેવાની ઇન્દ્રિય તે આંખ, ૩ ઘ્રાણેન્દ્રિય—સુંઘવાની ઇન્દ્રિય અર્થાત્ નાસિકા, ૪ રસેન્દ્રિય—સ્વાદ જાણવાની ઇન્દ્રિય અથવા જીભ, ૫ સ્પર્શેન્દ્રિય—સ્પર્શ જાણવાની ઇન્દ્રિય અથવા કાયા.

(૫) પ્રશ્ન:—એકેન્દ્રિયને કયા એક ઇન્દ્રિય હોય ?

ઉત્તર:—સ્પર્શેન્દ્રિય અથવા કાયા.

(૬) પ્રશ્ન:—વિકલેન્દ્રિયના મુખ્ય ભેદ કેટલા અને કયા કયા ?

ઉત્તર:—બે ઇન્દ્રિય, તેન્દ્રિય, અને ચક્રિરિન્દ્રિય એ ત્રણ.

(૭) પ્રશ્ન:—બે ઇન્દ્રિય કોને કહેવાય ?

ઉત્તર:—જેને કાયા અને મુખ એ બે ઇન્દ્રિય હોય તેને બે ઇન્દ્રિય કહેવાય.

(૮) પ્રશ્ન:—થોડાં બેઈન્દ્રિય જીવોનાં નામ આપો.

ઉત્તર:—જગો, કીડા, પોરા, કરમીયા, મામણમુંડા, અણુશીયા, વાંતરાં, શંખ, છીપ, કોડા, યેળ, વગેરે ઘણી જાતના બે ઇન્દ્રિય જીવો હોય છે.

(૯) પ્રશ્ન:—તે ઇન્દ્રિય કોને કહેવાય ?

ઉત્તર:—જેને કાયા, મુખ અને નાસિકા એ ત્રણે ઇન્દ્રિયો હોય તે તે ઇન્દ્રિય કહેવાય.

(૧૦) પ્રશ્ન:—થોડાંક તે ઇન્દ્રિય જીવોનાં નામ આપો.

ઉત્તર:—જી, લીખ, ચાંચડ, માંકડ, કાડી, કુંચુઆ, માટલાં, ધનેડાં, જીવા, ઇતડી, ગીંગોડા, ઘીમેલ, ગધેયા, કાનખજુરા, મંકોડા,

ઉઘડ, શવા વગેરે અનેક પ્રકારના તે ધંદ્રિય જીવો હોય છે ?

(૧૧) પ્રશ્ન:—ચતુરિંદ્રિય કોને કહેવાય ?

ઉત્તર:—જેને કાયા, મુખ, નાસિકા અને આંખ એ ચાર ધંદ્રિયો હોય તે ચતુરિંદ્રિય.

(૧૨) પ્રશ્ન:—થોડાંક ચતુરિંદ્રિય જીવોનાં નામ આપો.

ઉત્તર:—માખી, મસલાં, ડાંસ, મચ્છર, ભમરા, તીડ, પતંગ, કરોળિયા, કંસારી, ખડમાંકડી, ધુડીયા, વીંછી, બગાં અને પ્રદાં એ વિગેરે ઘણી જાતના ચતુરિંદ્રિય જીવો હોય છે.

(૧૩) પ્રશ્ન:—પચેંદ્રિય કોને કહેવાય ?

ઉત્તર:—જેને કાયા, મુખ, નાસિકા, આંખ અને કાન એ પાંચે ધંદ્રિયો હોય તે પચેંદ્રિય કહેવાય.

(૧૪) પ્રશ્ન:—તિર્યચ પચેંદ્રિયના મુખ્ય ભેદ કેટલા ? અને કયા કયા ?

ઉત્તર:—એ. ૧ સંજી અથવા ગર્ભજ; ૨ અસંજી અથવા સમૂર્છિમ.

(૧૫) પ્રશ્ન:—સંજી તથા અસંજી કોને કહેવાય ?

ઉત્તર:—જેને મન હોય તે સંજી અને જેને મન ન હોય તે અસંજી.

(૧૬) પ્રશ્ન:—તિર્યચ પચેંદ્રિયમાં કોને મન હોય અને કોને ન હોય ?

ઉત્તર:—જે માતાપિતાના સંયોગથી ઉત્પન્ન થાય છે તેને એટલે ગર્ભજને મન હોય છે. અને જે માતાપિતાની અપેક્ષા વિના ઉત્પન્ન થાય છે તેને એટલે સમૂર્છિમને મન હોતું નથી.

(૧૭) પ્રશ્ન:—એકંદ્રિય તથા વિકલેંદ્રિય જીવો ગર્ભજ કહેવાય કે સમૂર્છિમ ? અને તેને મન હોય કે નહિ ?

ઉત્તર:—તેઓ માતાપિતાની અપેક્ષા વગર ઉપજે છે તેથી તેઓ સમૂર્છિમ કહેવાય અને તેને મન હોય નહિ.

(૧૮) પ્રશ્ન:—સમૂર્છિમ તથા ગર્ભજ તિર્યચ પચેંદ્રિય જીવો કેટલી જાતના હોય છે ?

ઉત્તર:—પાંચ જાતના, ૧ જળચર, ૨ સ્થળચર, ૩ ઉરપર, ૪ ભુજપર અને ખેચર.

(૧૯) પ્રશ્ન:—જળચર કોને કહેવાય ?

ઉત્તર:—જે તિર્યચ પચેંદ્રિયો જળમાં ચાલે અને પ્રાયઃ જળમાં જ વસે તેને જળચર કહેવાય. જેવાં કે:—મચ્છ, કર્ચ-કાચળા, ગાદા, મગર, વગેરે અનેક પ્રકારના જળચર તિર્યચ પચેંદ્રિય હોય છે.

(૨૦) પ્રશ્ન:—સ્થળચર કોને કહેવાય ?

ઉત્તર:—જે તિર્યચ પંચેન્દ્રિય જમીન ઉપર ચાલે અને પ્રાય: જમીન ઉપરજ વસે તે સ્થળચર કહેવાય.

(૨૧) પ્રશ્ન:—સ્થળચર તિર્યચ પંચેન્દ્રિય કેટલી જાતના છે ?

ઉત્તર:—ચાર જાતના—એકપુરા, દોપુરા, ગંડીપયા અને સણપયા.

(૨૨) પ્રશ્ન:—‘એકપુરા’ કોને કહેવાય ?

ઉત્તર:—જેને પગે એકજ ખરી હોય તે એકપુરા; જેવા કે—ઘોડા ગંધડાં વગેરે.

(૨૩) પ્રશ્ન:—‘દોપુરા’ કોને કહેવાય ?

ઉત્તર:—જેને પગે બે ખરી હોય તે દોપુરા; જેવા કે ગાય, ભેંસ વગેરે.

(૨૪) પ્રશ્ન:—‘ગંડીપયા’ કોને કહેવાય ?

ઉત્તર:—જેના પગ તળિયેથી મુંદાળા સોનીની એરણને ઘાટે હોય તે ‘ગંડીપયા’ જેવાં કે—હાથી, ગેંડા, ગ્રંટ વગેરે.

(૨૫) પ્રશ્ન:—‘સણપયા’ કોને કહેવાય ?

ઉત્તર:—નહોરવાળા જીવ જેવાં કે સિંહ, વાઘ, કુતરાં, ખિલાડાં વગેરે.

(૨૬) પ્રશ્ન:—‘ઉરપર’ કોને કહેવાય ?

ઉત્તર:—જે હૈયાભર ચાલે તે સર્પની જાત તેને ઉરપર કહેવાય.

(૨૭) પ્રશ્ન:—‘ઉરપર’ ના કેટલા ભેદ છે ?

ઉત્તર:—બે; એક ફેણમાંડે તે અને બીજા ફેણ ના માંડે તે.

(૨૮) પ્રશ્ન:—ભુજપર કોને કહેવાય ?

ઉત્તર:—જે ભુજએ તથા હૈયાભર ચાલે છે તે ભુજપર કહેવાય.

(૨૯) પ્રશ્ન:—તેના કેટલા ભેદ છે ?

ઉત્તર:—અનેક ભેદ છે;—જેવાં કે:—નોળા, કોળા, ગોહ, ઉંદર, ખિસ-કાલી વગેરે.

(૩૦) પ્રશ્ન:—‘ખેચર’ કોને કહેવાય ?

ઉત્તર:—જે આકાશે ચાલે તે પંખીની જાત તે ‘ખેચર’ કહેવાય.

(૩૧) પ્રશ્ન:—‘ખેચર’ના કેટલા ભેદ છે, અને કયા કયા ?

ઉત્તર:—ચાર. ૧ ચર્મપંખી ૨ રોમપંખી, ૩ વિતતપંખી, ૪ સમુગપંખી.

(૩૨) પ્રશ્ન:—‘ચર્મપંખી’ કોને કહેવાય ?

ઉત્તર:—જેની પાંખો આમડાની હોય તે. જેવાં કે છાપા, વાગુલ વગેરે.

(૩૩) પ્રશ્ન:—‘રોમપ’ખી’ કોને કહેવાય ?

ઉત્તર:—જેની પાંખો રોમરાયની હોય તે જેવાં કે, પોપટ, કબુતર, ચ. કલા વગેરે.

(૩૪) પ્રશ્ન:—‘વિતત પ’ખી’ કોને કહેવાય ?

ઉત્તર:—જેની પાંખો સદા પહોળીજ રહે તે વિતતપ’ખી.

(૩૫) પ્રશ્ન:—‘સમુગ’ પ’ખી કોને કહેવાય ?

ઉત્તર:—જેની પાંખો સદા ખીગાયલીજ રહે તે સમુગપ’ખી.

(૩૬) પ્રશ્ન:—‘વિતત’ પ’ખી તથા ‘સમુગ’ પ’ખીકોઈ દેકાણે તમારા જોવામાં આવ્યાં છે ?

ઉત્તર:—ના; તે બે જાતનાં પ’ખી અદી દ્વીપ માંહે નથી હોતાં પણ અદીદ્વીપ બહાર હોય છે.

(૩૭) પ્રશ્ન:—અદીદ્વીપ માંહે કેટલી જાતનાં પ’ખી રહે છે ?

ઉત્તર:—બે.—૧ ચર્મપ’ખી, અને ૨ રોમપ’ખી.

(૩૮) પ્રશ્ન:—અદીદ્વીપ બહાર કેટલી જાતનાં પ’ખી રહે છે ?

ઉત્તર:—ચારે જાતનાં.

(૩૯) પ્રશ્ન:—માખી તથા ભમરો વગેરે બેચર કહેવાય કે નહિ ?

ઉત્તર:—ના; તેઓ ચૌરેદ્રિય છે અને તેથી વિકલેન્દ્રિયમાં ગણાય.

(૪૦) પ્રશ્ન:—પોરા જળચર કહેવાય કે નહિ ?

ઉત્તર:—તે પણ બેદ્રિય છે માટે વિકલેન્દ્રિયમાં ગણાય.

(૪૧) પ્રશ્ન:—આપણે જળચર કહેવાઈએ કે સ્થળચર ?

ઉત્તર:—આપણે તો મનુષ્ય છીએ. અને જળચર સ્થળચર એવા ભેદો તિર્યંચ પંચેન્દ્રિયના છે.

(૪૨) પ્રશ્ન:—તિર્યંચના વિસ્તારથી કેટલા ભેદ થાય છે ?

ઉત્તર:—અડતાલીસ.

(૪૩) પ્રશ્ન:—તિર્યંચના ૪૮ ભેદમાંથી એકેન્દ્રિયના કેટલા ? વિકલેન્દ્રિયના કેટલા ? અને તિર્યંચ પંચેન્દ્રિયના કેટલા ?

ઉત્તર:—એકેન્દ્રિયના ૨૨, વિકલેન્દ્રિયના ૬, અને તિર્યંચ પંચેન્દ્રિયના ૨૦ ભેદ, મળી કુલ ૪૮ ભેદ તિર્યંચના જાણુવા.

(૪૪) પ્રશ્ન:—એકેન્દ્રિયના ૨૨ ભેદ કેમ થાય તે વિસ્તારથી સમજાવો.

ઉત્તર:—એકેન્દ્રિય અથવા સ્થાવર જીવોના પાંચ ભેદ*છે તેમાં પૃથ્વીકાયના

* અગાઉ કહેવાઈ ગયા છે.

આદ્ય ભેદ છે, ૧ સુક્ષ્મ પૃથ્વીકાયનો અપર્યાપ્તો, ૨ સુક્ષ્મ પૃથ્વીકાયનો પર્યાપ્તો, ૩ બાહ્ય પૃથ્વીકાયનો અપર્યાપ્તો, ૪ બાહ્ય પૃથ્વીકાયનો પર્યાપ્તો. એવીજ રીતે અપકાય, તેઉકાય અને વાયુકાયના પણ ચાર ચાર ભેદ છે. એટલે ચારેના મળીને સોળ ભેદ થાય. હવે વનસ્પતિ કાયના ૬ ભેદ છે તેમાં ૨ સુક્ષ્મના અને ૪ બાહ્યના તે ૬ ભેદ આ પ્રમાણે-૧ સુક્ષ્મ વનસ્પતિકાયનો અપર્યાપ્તો ૨ સુક્ષ્મ વનસ્પતિકાયનો પર્યાપ્તો, ૩ બાહ્ય પ્રત્યેક વનસ્પતિકાયનો અપર્યાપ્તો, ૪ બાહ્ય પ્રત્યેક વનસ્પતિકાયનો પર્યાપ્તો, ૫ બાહ્ય સાધારણ વનસ્પતિકાયનો અપર્યાપ્તો, ૬ બાહ્ય સાધારણ વનસ્પતિ કાયનો પર્યાપ્તો એ સર્વ મળીને બાવીશ ભેદ એકેદ્રિયના જાણુવા.

(૪૫) પ્રશ્ન:—વિકલેદ્રિયના ૬ ભેદ કેવી રીતે ?

ઉત્તર:—એ છ'દ્રિયા એ ભેદ ૧ અપર્યાપ્તો અને ૨ પર્યાપ્તો. તે છ'દ્રિયના એ ભેદ ૧ અપર્યાપ્તો અને ૨ પર્યાપ્તો. ચૌરેદ્રિયના એ ભેદ ૧ અપર્યાપ્તો ૨ પર્યાપ્તો. ત્રણેના મળીને ૬ ભેદ થયા.

(૪૬) પ્રશ્ન:—તિર્યચ પંચેદ્રિયના ૨૦ ભેદ કેવી રીતે થયા ?

ઉત્તર:—તેની પાંચ જાત છે. જળચર, સ્થળચર, ઉરપર, ભુજપર અને ખેચર; તેમાં જળચરના ચાર ભેદ-૧ જળચર સમૂર્છિમનો અપર્યાપ્તો, ૨ જળચર સમૂર્છિમનો પર્યાપ્તો ૩ જળચર ગર્ભજનો અપર્યાપ્તો, ૪ જળચર ગર્ભજનો પર્યાપ્તો. એવીજ રીતે દરેકના ચાર ચાર ભેદ છે. કુલ ૨૦ ભેદ તિર્યચ પંચેદ્રિયના થયા.

(૪૭) પ્રશ્ન:—તિર્યચ પંચેદ્રિયના ૨૦ ભેદમાં સંજીના કેટલા ભેદ અને અસંજીના કેટલા ભેદ ?

ઉત્તર:—૧૦ સંજીના (૫ ગર્ભજના અપર્યાપ્તા ને પર્યાપ્તા) અને ૧૦ અસંજીના (૫ સમૂર્છિમના અપર્યાપ્તા ને પર્યાપ્તા.)

(૪૮) પ્રશ્ન:—તિર્યચ પંચેદ્રિયના ૨૦ ભેદમાં અપર્યાપ્તાના કેટલા ભેદ અને પર્યાપ્તાના કેટલા ભેદ ?

ઉત્તર:—૧૦ અપર્યાપ્તાના-(૫ ગર્ભજના અને ૫ સમૂર્છિમના) ૧૦ પર્યાપ્તાના (૫ ગર્ભજના અને ૫ સમૂર્છિમના)

(૪૯) પ્રશ્ન:—તિર્યચના ૪૮ ભેદમાં વસના કેટલા અને સ્થાવરના કેટલા ?

* પ્રત્યેક અને સાધારણ વનસ્પતિની સમજ મનોયત્ન ૬ દ્વામાં આપેલી છે.

ઉત્તર:—૨૬ ત્રસના (૨૦ પચ્ચેદ્રિયના તથા ૬ વિકલેદ્રિયના) અને ૨૨ ભેદ સ્થાવરના-

(૫૦) પ્રશ્ન:—તિર્યચના ૪૮ ભેદમાં અસંજીના કેટલા ભેદ અને સંજીના કેટલા ભેદ ?

ઉત્તર:—અસંજીના ૩૮ ભેદ. (૨૨ એકેદ્રિયના, ૬ વિકલેદ્રિયના અને ૧૦ અસંજી તિર્યચ પચ્ચેદ્રિયના) અને સંજીના ૧૦ ભેદ.

(૫૧) પ્રશ્ન:—સુદ્ધ એકેદ્રિય કોને કહેવાય ?

ઉત્તર:—જે હણ્યા હણાય નહિ, માર્યા મરે નહિ, ખાળ્યા ખળે નહિ અને આખા લોકમાં ભર્યા છે પણ આપણી નજરે આવે નહિ તે સુદ્ધ કહેવાય. તેને ફક્ત જ્ઞાનીજ જાણે અને દેખે અને તેનું આઉપું અંતર્મુહુર્તનું હોય છે.

(૫૨) પ્રશ્ન:—બાદર કોને કહેવાય ?

ઉત્તર:—જે આપણી નજરે આવે અથવા ન આવે, હણ્યા હણાય, માર્યા મરે, ખાળ્યા ખળે તેને બાદર કહીએ.

(૫૩) પ્રશ્ન:—તિર્યચના ૪૮ ભેદમાં સુદ્ધના કેટલા ભેદ ? અને બાદરના કેટલા ભેદ ?

ઉત્તર:—૧૦ સુદ્ધ. (૫ એકેદ્રિયના અપર્યાપ્તા અને પર્યાપ્તા,) અને ૩૮ બાદર.

મનોયતન - ૧૪-ત્રીછાલોકે વ્યંતર કેવો.

(૧) પ્રશ્ન:—ત્રીછાલોકનો આકાર કેવો છે ?

ઉત્તર:—ગોળ—ઘંટીના ૫૭ જેવો.

(૨) પ્રશ્ન:—ત્રીછા લોકની લંબાઈ, પહોળાઈ તથા જડાઈ કેટલી છે ?

ઉત્તર:—તેની લંબાઈ અને પહોળાઈ એક રાજની—અસંખ્યાતા યોજનની અને જડાઈ ૧૮૦૦ યોજનની છે.

(૩) પ્રશ્ન:—આપણી નીચે કેટલા યોજન સુધી ત્રીછાલોક કહેવાય છે ?

ઉત્તર:—નવસો યોજન સુધી.

(૪) પ્રશ્ન:—આપણી નીચેના નવસો યોજન સુધીમાં શું શું આવે છે ?

ઉત્તર:—પ્રથમ અહિંથી ૧૦ યોજન સુધી મૃતિકાપિંડ—માટીનો પિંડ

છે. પછી ૮૦ યોજનની પોલાર આવે છે તેમાં દશ જાતનાં 'જંભકા' (વાણવ્યંતરની જાતના) દેવો રહે છે. તેની નીચે ૧૦ યોજનનો મૃતિકાપિંડ છે. એ સૌ યોજન થયા. તેની નીચે ૮૦૦ યોજનની પોલાર છે. તે પોલારમાં વ્યંતરદેવોનાં અસંખ્યાતાં નગર છે. આખા ત્રીછાલોકમાં અસંખ્યાતા દ્વીપોની નીચે વ્યંતર દેવોનાં અસંખ્યાતાં નગર આવેલાં છે.

(૫) પ્રશ્ન:—અસંખ્યાતા સમુદ્રની નીચે વ્યંતરદેવોનાં નગર છે કે નહિ ?

ઉત્તર:—ના; કવણુ સમુદ્ર સિવાયના બીજા બધા સમુદ્રો એક હજાર યોજન સર્વ સ્થળે ઉંડા હોય છે. તે ઉંડાઈના ૧૦૦૦ યોજન-માંથી ૯૦૦ યોજન ત્રીછાલોકમાં અને સૌ યોજન અધોલોકમાં ગણાય છે. એ હજાર યોજન પછી તરતજ પહેલી નરકનો પહેલો પાથદો આવે છે; તેથી ત્યાં વ્યંતરનાં નગર નથી હોતાં.

(૬) પ્રશ્ન:—વાણવ્યંતર દેવો કેટલી જાતના છે અને કયા કયા ?

ઉત્તર:—સૌજા જાતના—૧ પિશાચ, ૨ ભૂત, ૩ યક્ષ, ૪ રાક્ષસ ૫ કિન્નર, ૬ કિંપુરિસ, ૭ મહોરગ, ૮ ગંધર્વ, ૯ આણુ પન્ની ૧૦ પાણુપત્રી, ૧૧ ઈસિવાઈ, ૧૨ ભુઈવાઈ, ૧૩ કંદીય, ૧૪ મહા કંદીય, ૧૫ કોહંડ ૧૬ પયંગદેવ.

(૭) પ્રશ્ન:—જંભકા દેવો કેટલી જાતના છે ?

ઉત્તર:—૧૦;—૧ આણુજંભકા, ૨ પાણુજંભકા, ૩ લયણુ જંભકા, ૪ સયણુ ૫ વથજંભકા, ૬ પુષ્કજંભકા, ૭ ફલજંભકા, ૮ બીજજંભકા, ૯ વીજણુ જંભકા, ૧૦ અવિયત જંભકા.

(૮) પ્રશ્ન:—વાણવ્યંતર તથા જંભકા દેવો કુલ કેટલા છે ?

ઉત્તર:—અસંખ્યાતા.

(૯) પ્રશ્ન:—વાણવ્યંતરમાં દેવતા ઝાઝા છે કે દેવીઓ ?

ઉત્તર:—દેવીઓ ઝાઝી છે; કારણ કે એકેક દેવતાને આંધામાં આંધી ચાર ચાર દેવીઓ તો હોય છેજ.

(૧૦) પ્રશ્ન:—વાણવ્યંતર દેવોનું આયુષ્ય કેટલું હોય છે ?

ઉત્તર:—તેમનું જીવન્ય એટલે થોડામાં થોડું દશ હજાર વર્ષનું અને ઉત્કૃષ્ટું એક પલ્લોપમનું આયુષ્ય હોય છે.

(૧૧) પ્રશ્ન:—વાણવ્યંતરની દેવીનું આયુષ્ય કેટલું હોય છે ?

ઉત્તર:—જીવન્ય દશ હજાર વર્ષનું અને ઉત્કૃષ્ટું અર્ધપલ્લોપમનું.

(૧૨) પ્રશ્ન:—વાણવ્યંતર દેવો મરીને કઈ ગતિમાં જાય ?

ઉત્તર:—એ ગતિમાં જાય—મનુષ્યમાં અને તિર્યંચમાં.

(૧૩) પ્રશ્ન:—વાણવ્યંતરનાં નગર આપણી નીચે પોલારમાં છે તો ત્યાં સૂર્યનો પ્રકાશ કેમ પહોંચતો હશે ? ત્યાં ઘોર અંધારું રહેતું હશે કે શું ?

ઉત્તર:—એ નગરોમાં રત્નજડિત મોટા મોટા આવાસો છે, તે બધા સૂર્યની માફક ઝળહળી રહ્યાં છે, વળી દેવતા દેવીઓનાં શરીરો તેમજ આભરણાદિકનો પણ ભારે ઉઘોત હોય છે તેથી ત્યાં અંધકાર રહેવા પામતો નથી.

(૧૪) પ્રશ્ન:—આપણે કદા એ નગરમાં દેવતા પણે ઉપજ્યા હઈશું કે નહિ વા ?

ઉત્તર:—હા; આપણે પણ અનંતીવાર દેવતા તેમજ દેવી પણે ત્યાં ઉપજ્યા આવ્યા હતા.

(૧૫) પ્રશ્ન:—કેવા મનુષ્યોને વાણવ્યંતરદિ દેવો પણ સદા નમતા ભજતા રહે છે અને કાંઈ ઉપસર્ગ (પરિપલ કે દુઃખ) કરી શકતા નથી.

ઉત્તર:—તીર્થંકર, ચક્રવર્તિ, બળદેવ, વાસુદેવ, ઉત્તમ સાધુ સાધ્વી, તેમજ બ્રહ્મચારી જેટલે શુદ્ધ શિયળવ્રત પાળનારાં સ્ત્રી પુરુષોને દેવતાઓ પણ નમસ્કાર કરે છે અને કાંઈપણ ઉપસર્ગ કરી શકતાજ નથી.

મનોયત્ન ૧૫--આઠ કર્મ.

(૧) પ્રશ્ન:—આપણા આત્મામાં અને સિદ્ધ ભગવંતના આત્મામાં તફાવત શો છે ?

ઉત્તર:—આપણો આત્મા આઠ કર્મથી અવરાયેલો છે, બંધાખાને પડેલો છે અને સિદ્ધ ભગવંત કર્મના બંધનથી મુક્ત થયેલા છે.

(૨) પ્રશ્ન:—સિદ્ધ ભગવંતને અનંત જ્ઞાન છે અને આપણને નથી તેનું શું કારણ ?

ઉત્તર:—સિદ્ધ ભગવંતે જ્ઞાનાવરણીય કર્મ ખપાવ્યું છે અને આપણે તે ખપાવ્યું નથી. (આંખમાં જેમ જેવાનો ગુણ છે તેમ સર્વ આત્મામાં અનંત જ્ઞાનગુણ રહેલો છે; પરંતુ જેમ આંખે પાટો બાંધેલો હોય તો કંઈ દેખાતું નથી તેમ આત્માને જ્ઞાનાવરણીય કર્મના ઉદયથી જ્ઞાન પ્રગટ થતું નથી. જેટલે અંશે

જાનાવરણીય કર્મનો હાય અથવા ઉપશમ થાય તેટલે અંશે જ્ઞાન પ્રગટ થાય છે.)

(૩) પ્રશ્ન:—સિદ્ધ ભગવંતને અનંતુ દર્શન-દેખવાનો ગુણ છે અને આપણને નથી તેનું શું કારણ ?

ઉત્તર:—આપણને દર્શનાવરણીય કર્મ કે જે રાગના પોળીયા સમાન છે તે નડે છે અને સિદ્ધ ભગવંતે તેનો હાય કર્યો છે.

(૪) પ્રશ્ન:—સિદ્ધ ભગવંતને અનંતુ સુખ છે અને આપણને નથી તેનું શું કારણ ?

ઉત્તર:—આપણને વેદનીય કર્મ કે જે મધે ખરડયા ખડગ સમાન છે તે નડે છે અને સિદ્ધ ભગવંતે તે વેદનીય કર્મ ખપાવ્યું છે.

(૫) પ્રશ્ન:—આપણામાં ક્રોધ, માન, માયા, લોભ વગેરે કષાયો છે અને સિદ્ધ ભગવંતને નથી તેનું શું કારણ ?

ઉત્તર:—આપણે મોહની કર્મ કે જે મદ્યપાન સમાન ખેલાન ખનાવનારું છે તેને વશ છિયે અને સિદ્ધ ભગવંતે મોહનીય કર્મને સર્વથા ખપાવ્યું છે.

(૬) પ્રશ્ન:—આપણને ધડપણ અને મરણનો ભય છે અને સિદ્ધ ભગવંતને નથી તેનું શું કારણ ?

ઉત્તર:—આપણે આયુકર્મ ખપાવ્યું નથી અને સિદ્ધ ભગવંતે તેનો હાય કર્યો છે તેથી તેઓ અજર અમર પદ પામ્યા છે.

(૭) પ્રશ્ન:—આપણે નારકી, તીર્થીય, મનુષ્ય અને દેવતા એ ચાર ગતિમાં ભટકીએ છીએ અને જુદી જુદી જાતનાં શરીર ધારણ કરીએ છીએ અને સિદ્ધ ભગવંતને તેમ કરવું પડતું નથી તેનું શું કારણ ?

ઉત્તર:—આપણે નામ કર્મ ખપાવ્યું નથી અને સિદ્ધ ભગવંતે નામ કર્મનો હાય કરેલો છે.

(૮) પ્રશ્ન:—આપણે ઉંચ નીચ ગોત્રે જન્મ લઈએ છીએ અને સિદ્ધ ભગવંત આત્માના મુળ ગુણને (અગુરુલઘુ ગુણને) પામ્યા છે તેનું શું કારણ ?

ઉત્તર:—આપણે ગોત્ર કર્મને વશ છિએ અને સિદ્ધ ભગવંતે તે કર્મ ખપાવ્યું છે.

(૯) પ્રશ્ન:—આપણને ઇચ્છિતાર્થ-ઇચ્છિત અર્થ સાધવામાં વારંવાર વિઘ્ન નડે છે અને સિદ્ધ ભગવંતે સર્વ અર્થ સાધ્યા છે તેનું શું કારણ ?

ઉત્તર:—સિદ્ધ ભગવંતે અંતરાય કર્મ ખપાવ્યું છે અને આપણે ખપાવી શક્યા નથી.

(૧૦) પ્રશ્ન:—આઠ કર્મનાં અનુક્રમે નામ કહો.

ઉત્તર:—જ્ઞાનાવરણીય, દર્શનાવરણીય, વેદનીય, મોહનીય, આયુ, નામ, ગોત્ર અને અંતરાય.

(૧૧) પ્રશ્ન:—જ્ઞાનાવરણીય કર્મ એટલે શું ?

ઉત્તર:—જ્ઞાનને રોકનારું કર્મ.

(૧૨) પ્રશ્ન:—જ્ઞાનના સુખ્ય કેટલા ભેદ છે અને કયા કયા ?

ઉત્તર:—પાંચ: મતિજ્ઞાન, શ્રુતજ્ઞાન, અવધિજ્ઞાન, મન:પર્યવજ્ઞાન અને કેવળજ્ઞાન.

(૧૩) પ્રશ્ન:—મતિજ્ઞાન એટલે શું ?

ઉત્તર:—પાંચ ઇન્દ્રિય તથા છઠું મન એ છ વડે કરીને જે જાણવું થાય તેને મતિજ્ઞાન કહીએ.

(૧૪) પ્રશ્ન:—શ્રુતજ્ઞાન એટલે શું ?

ઉત્તર:—શાસ્ત્ર ભણવાથી કે સાંભળવાથી જે જ્ઞાન થાય તે શ્રુતજ્ઞાન કહેવાય.

(૧૫) પ્રશ્ન:—અવધિજ્ઞાન એટલે શું ?

ઉત્તર:—મર્યાદાને વિષે રહેલ જે રૂપી દ્રવ્ય તેને ઇન્દ્રિયોની અપેક્ષા વિના જે જાણવું તે અવધિ જ્ઞાન.

(૧૬) પ્રશ્ન:—મન:પર્યવ જ્ઞાન એટલે શું ?

ઉત્તર:—અટી દ્વીપની અંદર રહેલા પર્યાપ્તા સંજી પંચેન્દ્રિય જીવોના મનોગત ભાવને જાણવાનારું જ્ઞાન તે મન:પર્યવ જ્ઞાન.

(૧૭) પ્રશ્ન:—કેવળજ્ઞાન એટલે શું ?

ઉત્તર:—લોકલોકની અંદર રહેલા રૂપી અરૂપી દ્રવ્ય તથા સર્વ જીવોના અતિત, અનાગત અને વર્તમાન કાળના સર્વ ભાવ જાણે તેને કેવળજ્ઞાન કહીએ.

(૧૮) પ્રશ્ન:—દર્શનાવરણીય કર્મ એટલે શું ?

ઉત્તર:—દર્શન એટલે દેખવાના ગુણને રોકનારું કર્મ.

(૧૯) પ્રશ્ન:—દર્શન કેટલાં છે ?

ઉત્તર:—ચાર; ચક્ષુદર્શન, અચક્ષુદર્શન, અવધિદર્શન અને કેવળદર્શન.

(૨૦) પ્રશ્ન:—એ ચારે દર્શનની વ્યાખ્યા કહો.

ઉત્તર:—ચક્ષુવડે દેખવું તે ચક્ષુદર્શન, ચક્ષુવગરની બીજી ઇન્દ્રિયથી દે-

ખવું તે અવ્યક્ત દર્શન, મૂર્યાદામાં રહેલા રૂપી દ્રવ્યોને ધાર્દ્ર્યોની અપેક્ષા વિના દેખવા તે અવધિદર્શન, તથા સર્વ પદાર્થને સમય સમય પ્રત્યે દેખવા તે કેવળ દર્શન.

(૨૧) પ્રશ્ન:—વેદનીય કર્મના કેટલા ભેદ છે ?

ઉત્તર:—એ; શાતા વેદનીય, અને અશાતા વેદનીય.

(૨૨) પ્રશ્ન:—શાતા વેદનીય અને અશાતા વેદનીય એટલે શું ?

ઉત્તર:—મુખનો અનુભવ કરાવે તે શાતા વેદનીય અને દુઃખનો અનુભવ કરાવે તે અશાતા વેદનીય.

(૨૩) પ્રશ્ન:—સિદ્ધ ભગવંતને શાતા વેદનીય છે કે અશાતા વેદનીય ?

ઉત્તર:—ત્યાં વેદનીય કર્મ નથી પરંતુ આત્માનું સ્વાભાવિક અનંતુ સુખ તેઓ અનુભવે છે.

(૨૪) પ્રશ્ન:—મોહનીય કર્મના મુખ્ય ભેદ કેટલા છે ?

ઉત્તર:—એ; દર્શનમોહનીય અને ચારિત્ર મોહનીય.

(૨૫) પ્રશ્ન:—દર્શન મોહનીય કોને કહેવાય ?

ઉત્તર:—દર્શન તે સમ્યક્ત્વ દર્શન અથવા સમક્તિ થવા દેવામાં આડે આવનારું કર્મ; તે દર્શન મોહનીય કર્મ કહેવાય.

(૨૬) પ્રશ્ન:—સમક્તિ એટલે શું ?

ઉત્તર:—સાચી માન્યતા. *

(૨૭) પ્રશ્ન:—ચારિત્ર મોહનીય કર્મ; કોને કહેવાય ?

ઉત્તર:—ચારિત્રને વિષે આડખીલ કરનારું કર્મ તે ચારિત્ર મોહનીય કર્મ.

(૨૮) પ્રશ્ન:—ચારિત્ર એટલે શું ?

ઉત્તર:—આત્માને કર્મથી મુક્ત કરાવનારું સાધન; તપ, નિયમ, સંયમ, શીળ વગેરે ચારિત્ર કહેવાય.

(૨૯) પ્રશ્ન:—આયુકર્મના મુખ્ય ભેદ કેટલા છે ?

ઉત્તર:—ચાર; નારકીનું આયુષ્ય, તિર્યચનું આયુષ્ય, મનુષ્યનું આયુષ્ય અને દેવતાનું આયુષ્ય.

(૩૦) પ્રશ્ન:—નામ કર્મના કેટલા ભેદ છે ?

ઉત્તર:—એ; શુભનામ અને અશુભનામ.

* સમક્તિ—તત્ત્વને રૂઢે પ્રકારે જાણીને તે ઉપર શ્રદ્ધા રાખવી, અથવા ક્રોધ, કુગુર અને કુધર્મ છાંડીને સુદેવ, સુગુર અને સુધર્મને આરાધવા, તેનું નામ સમક્તિ.

(૩૧) પ્રશ્ન:—નામ કર્મ કોને કહેવાય ?

ઉત્તર:—જેના ઉદયથી જીવ અરૂપી હોવા છતાં જુદી જુદી ગતિને વિષે જુદાં જુદાં રૂપ ધારણ કરે તે નામ કર્મ કહેવાય.

(૩૨) પ્રશ્ન:—શુભ નામ કર્મના ઉદયથી શું થાય ?

ઉત્તર:—તેના ઉદયથી જીવ, ગતિ, જાતિ,* શરીર, અંગોપાંગ, રૂપ, લાવણ્ય, તથા યશોકિર્તિ વગેરે સારાં પામે.

(૩૩) પ્રશ્ન:—અશુભનામ કર્મના ઉદયથી શું થાય ?

ઉત્તર:—તેના ઉદયથી જીવ, ગતિ, જાતિ, શરીર, અંગોપાંગ, રૂપ, લાવણ્ય તથા યશોકિર્તિ વગેરે સારાં પામે નહીં.

(૩૪) પ્રશ્ન:—ગોત્રકર્મના મુખ્ય કેટલા ભેદ ?

ઉત્તર:—એ; ઉચ્ચગોત્ર અને નીચ ગોત્ર.

(૩૫) પ્રશ્ન:—ગોત્ર એટલે શું ?

ઉત્તર:—કુળ અથવા વંશ.

(૩૬) પ્રશ્ન:—ઉચ્ચગોત્ર કોને કહેવાય ?

ઉત્તર:—જાતિ, કુળ, બળ, રૂપ તથા ઐશ્વર્ય વગેરે ઉંચા પ્રકારના વખાણવા યોગ્ય જ્યાં હોય તે ઉચ્ચ ગોત્ર કહેવાય.

(૩૭) પ્રશ્ન:—નીચગોત્ર કોને કહેવાય ?

ઉત્તર:—જાતિ, કુળ, બળ, રૂપ તથા ઐશ્વર્ય વગેરે જ્યાં હીણા પ્રકારનાં હોય—વખાણવા યોગ્ય ન હોય તે નીચગોત્ર કહેવાય.

(૩૮) પ્રશ્ન:—અંતરાય કર્મના કેટલા ભેદ છે ?

ઉત્તર:—પાંચ; દાનાંતરાય, લાભાંતરાય, ભોગાંતરાય, ઉપભોગાંતરાય, અને વીર્યાંતરાય.

(૩૯) પ્રશ્ન:—દાનાંતરાય કર્મ કોને કહેવાય ?

ઉત્તર:—જેના ઉદયથી જીવ, છતી સામગ્રીએ તથા છતા પાત્રને સંયોગે દાન આપી શકે નહિ તે દાનાંતરાય.

(૪૦) પ્રશ્ન:—લાભાંતરાય કર્મ કોને કહેવાય ?

ઉત્તર:—જેના ઉદયથી જીવને છતી ભોગવાઇએ લાભની પ્રાપ્તિ થાય નહિ તેને લાભાંતરાય કર્મ કહીએ.

(૪૧) પ્રશ્ન:—ભોગાંતરાય^૧ કર્મ કોને કહેવાય ?

* જાતિ પાંચ છે:—એકંદ્રિય, બેઘંદ્રિય, તેઘંદ્રિય, ચતુરંદ્રિય અને પાંચેંદ્રિય.

૧. વસ્ત્ર, આભરણ, સ્ત્રી, ઘર વગેરે ભોગવવાં તેનું નામ ભોગ.

ઉત્તર:—ભોગની છતી સામગ્રીએ પણ હવ જેના ઉદયથી ભોગ ભો-
ગવી શકે નહિ તે ભોગાંતરાય કર્મ જાણવું.

(૪૨) પ્રશ્ન:—ઉપભોગાંતરાય^૧ કર્મ કાને કહેવાય ?

ઉત્તર:—ઉપભોગની છતી સામગ્રીએ પણ હવ જેના ઉદયથી ઉપભોગ
ભોગવી શકે નહિ તે ઉપભોગાંતરાય કર્મ જાણવું.

(૪૩) પ્રશ્ન:—વીર્યાંતરાય કર્મ કાને કહેવાય ?

ઉત્તર:—છતી શક્તિએ (બળ પરાક્રમ હોવા છતાં) અશક્તની પેઠે કાંઈ
કરી શકે નહિ તે વીર્યાંતરાય કર્મ જાણવું.

(૪૪) પ્રશ્ન:—કર્મની વ્યાખ્યા દુઃકમાં સમજાવો.

ઉત્તર:—હવે કરીને હેતુઓવડે જે કાર્ય તે કર્મ.

(૪૫) પ્રશ્ન:—સંસારી હોવાને કર્મબંધન છે અને સિદ્ધના હોવાને કર્મબંધન
નથી તેનું શું કારણ ?

ઉત્તર:—કર્મબંધનના હેતુઓ એટલે કારણો હોય તોજ કર્મબંધન હોય,
એવા હેતુઓ સંસારી હોવાને છે અને સિદ્ધ ભગવંતને નથી
તેથી સિદ્ધ ભગવંતને કર્મબંધન પણ નથી. (જ્યાં કારણોનો
અભાવ છે ત્યાં કાર્યનો પણ અભાવજ હોય.)

મનોચતન ૧૬—આશ્રવ તત્વ અને સંવર તત્વ.

(૧) પ્રશ્ન:—કર્મ બાંધવાના હેતુઓ અથવા કારણો કેટલાં છે ?

ઉત્તર:—પાંચ; * મિથ્યાત્વ, અવિરતિ, પ્રમાદ, કપાય અને જ્ઞેય.

(૨) પ્રશ્ન:—એ પાંચ હેતુઓને અથવા કારણોને શાસ્ત્રમાં શું કહે છે ?

ઉત્તર:—આશ્રવ.

(૩) પ્રશ્ન:—આશ્રવ કેટલા છે ?

ઉત્તર:—પાંચ; મિથ્યાત્વ, અવિરતિ વગેરે.

(૪) પ્રશ્ન:—મિથ્યાત્વ એટલે શું ?

૧. આહાર, તપોબળ, કૃષ્ણ, પ્રલ વગેરે જે એકજ વાર ભોગવાય તે
ઉપભોગ. * પ્રમાદ વર્ણને ચાર હેતુ પણ શાસ્ત્રમાં કહેલાં છે.

ઉત્તર:—ખોટી માન્યતા.*

(૫) પ્રશ્ન:—અવિરતિ એટલે શું ?

ઉત્તર:—વ્રત પચ્ચખાણથી રહિતપણું.

(૬) પ્રશ્ન:—પ્રમાદ એટલે શું ?

ઉત્તર:—ધર્મકાર્યમાં ધ્યાનસ કરવું તેવું નામ પ્રમાદ.

(૭) પ્રશ્ન:—કપાય એટલે શું ?

ઉત્તર:—સંસારનો લાલ છે જેને વિધે તે, એટલે જેનાથી ભવભ્રમણુ વધે છે તે કપાય કહેવાય છે. ક્રોધ, માન, માયા, લોભ તે કપાય.

(૮) પ્રશ્ન:—જેગ એટલે શું ?

ઉત્તર:—મન, વચન, કાયાનો વ્યાપાર તે જેગ અથવા યોગ.

(૯) પ્રશ્ન:—મન, વચન, કાયાને સારે રસ્તે પ્રવર્તાવીએ તો કેવા જેગ કહેવાય ?

ઉત્તર:—શુભ જેગ.

(૧૦) પ્રશ્ન:—મન, વચન, કાયાને માંડે રસ્તે પ્રવર્તાવીએ તો કેવા જેગ કહેવાય ?

ઉત્તર:—અશુભ જેગ.

(૧૧) પ્રશ્ન:—આશ્રવમાં શુભ અશુભ એવા બે પ્રકાર છે કે નહિ ?

ઉત્તર:—હા. શુભ જેગથી શુભકર્મબંધન એટલે પુણ્ય થાય અને તે શુભાશ્રવ કહેવાય અને અશુભજેગથી અશુભકર્મબંધન એટલે પાપ થાય અને તે અશુભાશ્રવ કહેવાય.

(૧૨) પ્રશ્ન:—પાંચે આશ્રવ આત્માને હિતકારી છે કે અહિતકારી ?

ઉત્તર:—અહિતકારી અને હાંડવા યોગ્ય છે. (માત્ર શુભજેગ આપણને આદરવા યોગ્ય છે.)

(૧૩) પ્રશ્ન:—આશ્રવ, આત્માને અહિતકારી શા માટે ?

ઉત્તર:—આશ્રવવડે આત્મા કર્મથી ભારે થતો જાય છે કારણ કે આત્મા છે તે તળાવરૂપી છે અને તેમાં આશ્રવરૂપી ગરનાળાંથી સમયે સમયે કર્મરૂપી જળ વ્યાવ્યાંજ કરે છે અને તે કર્મના ઉદયથી આત્મા ચાર ગતિમાં ભટકે છે.

(૧૪) પ્રશ્ન:—કર્મ આવતાં બંધ શી રીતે થઈ શકે ?

ઉત્તર:—આશ્રવ રૂપી દ્વાર બંધ કરવાથી.

* શ્રી વીતરાગ પ્રણિત તત્ત્વને જાણે કે સદેહે નહિ તે મિથ્યાત્વ.

(૧૫) પ્રશ્ન:—આશ્રવરૂપી દ્વાર શી રીતે બંધ થાય ?

ઉત્તર:—સર્વજ્ઞ પ્રણિત શાસ્ત્રોદ્ધાર તત્ત્વજ્ઞાન ગ્રહણ કરી તે ઉપર પૂર્ણ શ્રદ્ધા રાખે તો સમક્રિત થાય; સમક્રિત પ્રાપ્ત થયા પછી વ્રત પચ્ચખાણુ આદરે—વિષય કપાય છાંડે તો કર્મ આવતાં અટકે.

(૧૬) પ્રશ્ન:—આવતાં કર્મને અટકાવવાં તેનું નામ શું ?

ઉત્તર:—સંવર. (આશ્રવથી સંવર તદ્દન ઉલટા લક્ષણ વાળો છે.)

(૧૭) પ્રશ્ન:—સંવર કેટલા પ્રકારનો છે ?

ઉત્તર:—પાંચ.—સમ્યક્ત્વ, વિરતિપણું, અપ્રમાદ, અકપાય અને શુભ જ્ઞાન.*

(૧૮) પ્રશ્ન:—સમ્યક્ત્વની પ્રાપ્તિ કેમ થાય ? અને તેથી શો લાભ ?

ઉત્તર:—તીર્થંકર પ્રણિત શાસ્ત્રોના વિવેકપૂર્વક અભ્યાસ કરી તત્ત્વજ્ઞાન ગ્રહણ કરે અને તે ઉપર પૂર્ણ શ્રદ્ધા રાખે તો આત્મામાં સમ્યક્ત્વનો શુભ પ્રગટ થાય અને તેથી મિથ્યાત્વરૂપી આશ્રવદ્વાર બંધ થાય.

(૧૯) પ્રશ્ન:—વિરતિપણું એટલે શું ? અને તેથી શો લાભ ?

ઉત્તર:—પ્રાણાતિપાત, મૃપાવાદ, અદત્તાદાન, મૈથુન, પરિગ્રહ, રાત્રીભોજન વગેરે ત્યાગ કરવાનાં પચ્ચખાણુ કરવાં એટલે તેનાથી વિરમવું તેનું નામ વિરતિપણું અને તેથી અવિરતિ રૂપ આશ્રવ દ્વાર બંધ થાય.

(૨૦) પ્રશ્ન:—વિરતિપણું કેટલા પ્રકારનું છે ?

ઉત્તર:—બે પ્રકારનું; સર્વવિરતિ અને દેશવિરતિ.

(૨૧) પ્રશ્ન:—સર્વવિરતિ કોને કહેવાય ?

ઉત્તર:—જેમણે ઉપર લખ્યા પ્રાણાતિપાતાદિક બોલોનો સર્વથા ત્યાગ કરીધો છે એવા સાધુ મુનિરાજ સર્વવિરતિ કહેવાય.

(૨૨) પ્રશ્ન:—દેશવિરતિ કોને કહેવાય ?

ઉત્તર:—જેઓ પોતાની શક્તિ અનુસાર વ્રત પચ્ચખાણુ લે છે તેમજ લીધેલાં વ્રતોને ઉપયોગ સહિત પાળે છે એવાં શ્રાવકશ્રાવિકાઓ

* શુભજ્ઞાન નિશ્ચય નયે તો આશ્રવ કહેવાય પરંતુ પુણ્યબંધનનો હેતુ અને મોક્ષમાર્ગમાં સાધનભૂત હોવાથી તેને વ્યવહાર નયે સંવર કહ્યો છે; નિશ્ચય નયે તો અજ્ઞેગીપણું તે સંવર કહેવાય.

દેશવિરતિ કહેવાય.

(૨૩) પ્રશ્ન:—અપ્રમાદ એટલે શું ? અને તેથી શો લાભ ?

ઉત્તર:—પાંચ પ્રમાદને ટાળવા તેનું નામ અપ્રમાદ. અને તેથી પ્રમાદ રૂપી આશ્રવદ્વાર બંધ થાય.

(૨૪) પ્રશ્ન:—પાંચ પ્રમાદ કયા કયા ?

ઉત્તર:—મદ, વિપય, કપાય, નિદ્રા અને વિકથા.

(૨૫) પ્રશ્ન:—અકપાય એટલે શું ? અને તેથી શો લાભ ?

ઉત્તર:—ક્રોધાદિ કપાયનો ત્યાગ તે અકપાય, અને તેથી કપાય રૂપી આશ્રવદ્વાર બંધ થાય.

(૨૬) પ્રશ્ન:—શુભજ્ઞેગથી શો લાભ ?

ઉત્તર:—અશુભ જ્ઞેગ રૂપી આશ્રવદ્વાર બંધ થાય.

(૨૭) પ્રશ્ન:—સંવર તત્ત્વ જીવને હિતકારી છે કે અહિતકારી ?

ઉત્તર:—હિતકારી અને આદરવા યોગ્ય છે.

મનોયત્ન ૧૭-નારકી અને પરમાધામી.

(૧) પ્રશ્ન:—ધણું પાપ કરનાર જીવો મરીને કયાં જાય છે ?

ઉત્તર:—નરકે જાય છે.

(૨) પ્રશ્ન:—નરક કેટલી છે ?

ઉત્તર:—સાત.

(૩) પ્રશ્ન:—તે સાત નરકનાં નામ કહો.

ઉત્તર:—૧ ધમા, ૨ વંશા, ૩ શિલા, ૪ અંજણા, ૫ રિક્ષા, ૬ મધા અને ૭ માધવર્ષ.

(૪) પ્રશ્ન:—તે સાતેનાં ગોત્ર—ગુણનિષ્પન્ન નામ કહો.

ઉત્તર:—૧ રત્નપ્રભા, ૨ શર્કરાપ્રભા, ૩ વાલુપ્રભા, ૪ પંકપ્રભા, ૫ મૃતપ્રભા, ૬ તમઃપ્રભા અને ૭ તમરતમઃપ્રભા.

(૫) પ્રશ્ન:—તે સાતે નરક કયાં આવેલી છે ?

ઉત્તર:—આપણી નીચે પ્રથમ પહેલી નરક છે, ત્યાંથી અસંખ્ય યોજન હેઠે બીજી નરક છે, ત્યાંથી અસંખ્ય યોજન નીચે ત્રીજી નરક છે એમ એકેકથી અસંખ્ય યોજન હેઠે અનુક્રમે સાતે

નરક આવે છે. સૌથી નીચે છેલ્લી સાતમાં નરક છે અને તેની નીચે અંત વગરનો અલોક છે.

(૬) પ્રશ્ન:—પહેલી નરક પૃથ્વી આપણાથી કેટલી વેગળી છે ?

ઉત્તર:—આપણે પહેલી નરકનું ઉપલું ૫૩ કે જે એક હજાર યોજનનું છે તેના ઉપલા ૫૪ ઉપરજ રહીએ છીએ.

(૭) પ્રશ્ન:—નરકમાં ઉપજનારા શુભાને કેવા કહેવાય ?

ઉત્તર:—નારકી.

(૮) પ્રશ્ન:—નારકી શુભાને માતા પિતા હોય કે નહિ ?

ઉત્તર:—ના.

(૯) પ્રશ્ન:—નારકી શુભા શેમાં ઉપજે છે ?

ઉત્તર:—નરકાવાસા માંહેલી કુંભીઓમાં.

(૧૦) પ્રશ્ન:—સાતે નરકના મળીને કુલ કેટલા નરકાવાસા છે ?

ઉત્તર:—ચૌદાશી લાખ.

(૧૧) પ્રશ્ન:—અકેકા નરકાવાસામાં કેટલી કુંભીઓ છે ?

ઉત્તર:—અસંખ્યાતી.

(૧૨) પ્રશ્ન:—નારકી શુભા કેટલા છે ?

ઉત્તર:—અકેક નરકમાં અસંખ્યાતા નારકી હોય છે.

(૧૩) પ્રશ્ન:—નારકી શુભાને નરકમાં શું દુઃખ છે ?

ઉત્તર:—એકલું દુઃખજ છે; શુભ લેશ માત્ર પણ નથી. તેમને ક્ષેત્ર વેદના, અન્યોન્ય કૃત વેદના અને પરમાધ્યાત્મિક વેદના એટલી બધી હોય છે કે તે સાંભળતાં આપણું હૃદય કંપી જાય.

(૧૪) પ્રશ્ન:—ક્ષેત્ર વેદના કેટલા પ્રકારની છે ?

ઉત્તર:—દશ પ્રકારની—^૧ જુધા, ^૨ તૃપા, ^૩ શિત, ^૪ ઉષ્ણ, ^૫ દાહ, ^૬ જ્વર, ^૭ ભય, ^૮ શોક, ^૯ ખરજ અને ^{૧૦} પરવશપાણું એ દશ પ્રકારની અનંતી ક્ષેત્ર વેદના છે.

(૧૫) પ્રશ્ન:—અન્યોન્ય વેદના એટલે શું ?

ઉત્તર:—નારકીના શુભા માંહેલાં લોકો છે અને દાંત તથા નખો વડે એક બીજાને વિલુરી ધણું દુઃખ આપે છે તે અન્યોન્ય કૃત વેદના.

- (૧૬) પ્રશ્ન:—પરમાધામી કૃત વેદના તે શું ?
 ઉત્તર:—પરમાધામી જ્ઞાતના ધણા કુર દેવતાઓ હોય છે તે અધમ દેવતાઓ નારકીને છેદે છે, ભેદે છે અને અત્યંત દુઃખ આપે છે.
- (૧૭) પ્રશ્ન:—એ દેવતાઓ પરમાધામી સાથી કહેવાય છે ?
 ઉત્તર:—પરમ-અધર્મી એટલે ધણાજ અધર્મી, નીચ જ્ઞાતના દેવો હોવાથી તેઓ પરમાધામી કહેવાય છે.
- (૧૮) પ્રશ્ન:—પરમાધામી દેવતાઓ નારકીને દુઃખ શા માટે આપતા હશે ?
 ઉત્તર:—જેમ કેટલાંક નિર્દય અને નીચ માણસો બીજાં માણસોને કે જનવરને દુઃખ આપીને આનંદ માને છે અને ગમતને ખાતર એવું અધર્મ કરે છે તેમ પરમાધામી દેવો નારકીને કાપી કટકા કરી તથા અનેક પ્રકારે દુઃખ આપીને મનમાં આનંદ માને છે.
- (૧૯) પ્રશ્ન:—પરમાધામી દેવોને એથી પાપ લાગે કે નહિ વાડ ?
 ઉત્તર:—હા. તેમને પણ પાપ તો લાગે અને તેનાં પ્રળ પણ તેમને અવશ્ય ભોગવવાં પડે.
- (૨૦) પ્રશ્ન:—પરમાધામી દેવો કેટલી જ્ઞાતના છે ?
 ઉત્તર:—પંદર જ્ઞાતના. ૧ અંબ, ૨ અંબરીસ, ૩ શ્યામ, ૪ સબલ, ૫ રૂદ્ર, ૬ વૈરૂદ્ર, ૭ કાળ, ૮ મહાકાળ, ૯ અસિપત્ર, ૧૦ ધનુષ્ય, ૧૧ કુંભ, ૧૨ વાલુ, ૧૩ વેતરણી, ૧૪ ખરખર, અને ૧૫ મહા ધાપ.
- (૨૧) પ્રશ્ન:—દરેક જ્ઞાતના દેવતાઓ કેટલા છે ?
 ઉત્તર:—અસંખ્યાતા.
- (૨૨) પ્રશ્ન:—પરમાધારી દેવો નારકીના શરીરના કાપી કટકા કરી નાંખે છે છતાં નારકી જીવો મરતા નથી કેમ ?
 ઉત્તર:—નારકીને વૈક્રીય શરીર હોય છે. અને વૈક્રીય શરીરનો સ્વભાવ એવો છે કે તેના કાપી કટકા કરી નાંખે તો પણ પાછું હરણીયા પારાની પેઠે મળી જાય તેથી તેઓ અકુરે આઉંમે મરતા નથી.
- (૨૩) પ્રશ્ન:—નારકી જીવોનું આયુષ્ય કેટલું હોય છે ?
 ઉત્તર:—જનન્ય ૧૦ હજાર વર્ષનું અને ઉત્કૃષ્ટું અસંખ્યાતા વર્ષનું.

- (૨૪) પ્રશ્ન:—નારકીનું શરીર કેવું હોય ?
ઉત્તર:—અત્યંત કુરૂપ.
- (૨૫) પ્રશ્ન:—નારકીની અવધેણા કેટલી હોય છે ?
ઉત્તર:—પ્રત્યેક નરકને વિષે જુદી જુદી અવધેણા કહી છે. સૌથી ઓછી અવધેણા પહેલી નરકે અને સૌથી વધારે સાતમી નરકે હોય છે.
- (૨૬) પ્રશ્ન:—સાતમી નરકે વધારેમાં વધારે નારકીની કેટલી અવધેણા હોય છે ?
ઉત્તર:—પાંચસો ધનુષ્યની.
- (૨૭) પ્રશ્ન:—મુળ શરીર કરતાં નાનું મોટું શરીર તેઓ કરી શકે કે નહિ ?
ઉત્તર:—હા; તેઓ વધારેમાં વધારે પોતાના શરીરથી બમણી અવધેણા કરી શકે છે.
- (૨૮) પ્રશ્ન:—નરકને વિષે પ્રકાશ હોય ખરો કે નહિ ?
ઉત્તર:—ના; ત્યાં સદા અંધકાર હોય છે.
- (૨૯) પ્રશ્ન:—અધારમાં તેઓ એક બીજાને દેખે શી રીતે ?
ઉત્તર:—તેઓને અવધિજ્ઞાન અથવા વિભંગજ્ઞાન* હોય છે.
- (૩૦) પ્રશ્ન:—અવધિજ્ઞાન વડે તેઓ કેટલે સુધી જાણી દેખી શકે ?
ઉત્તર:—થોડામાં થોડું અરધા ગાઉ અને વધારેમાં વધારે ચાર ગાઉ સુધી.
- (૩૧) પ્રશ્ન:—અવધિજ્ઞાન સૌથી વધારે ક્યાં હોય અને સૌથી ઓછું ક્યાં હોય ?
ઉત્તર:—સૌથી વધારે પહેલી નરકે અને સૌથી ઓછું સાતમી નરકે.
- (૩૨) પ્રશ્ન:—વેદના સૌથી વધારે ક્યાં હોય અને સૌથી ઓછી ક્યાં હોય ?
ઉત્તર:—સૌથી વધારે સાતમી નરકે અને સૌથી ઓછી પહેલી નરકે.
- (૩૩) પ્રશ્ન:—નારકીને ઇંદ્રિયો કેટલી હોય છે ?
ઉત્તર:—પાંચે.
- (૩૪) પ્રશ્ન:—આપણે કદી નારકી થયા હોઈશું ?
ઉત્તર:—હા.
- (૩૫) પ્રશ્ન:—આપણે કદી પરમાધામી થયા હોઈશું ?
ઉત્તર:—હા.

* મિથ્યાત્વીનું અવધિજ્ઞાન તે વિભંગજ્ઞાન કહેવાય છે.

મનોયતન ૧૮-કાલચક્ર.

(૧) પ્રશ્ન:—મનુષ્ય ક્ષેત્રમાં એટલે અદીદ્રીપમાં ચંદ્રમા સૂર્ય વગેરે ગળ છે તેથી શો લાભ છે?

ઉત્તર:—દિવસ રાત્રી વગેરે થાય છે અને તેથી કાળનું પરિણામ થઈ શકે છે.

(૨) પ્રશ્ન:—કાળનું પરિણામ એટલે શું?

ઉત્તર:—વખતનું માપ.

(૩) પ્રશ્ન:—આજ સવારથી કાલ સવાર સુધીના વખતને શું કહે છે?

ઉત્તર:—એક દિવસ અથવા એક અહોરાત્રી.

(૪) પ્રશ્ન:—એક અહોરાત્રીની ઘડી કેટલી?

ઉત્તર:—સાઠ.

(૫) પ્રશ્ન:—એક અહોરાત્રીના મુહુર્ત કેટલા?

ઉત્તર:—ત્રીશ.

(૬) પ્રશ્ન:—એક મુહુર્તની ઘડી કેટલી?

ઉત્તર:—બે.

(૭) પ્રશ્ન:—બે ઘડીની અથવા એક મુહુર્તની આવલિકા કેટલી?

ઉત્તર:—એક કોડ, સડસઠ લાખ, સત્યોતેર હજાર, બસે સાળ.
(૧૬૭૭૭૨૧૬)

(૮) પ્રશ્ન:—એક આવલિકાના અસંખ્યાત્મા ભાગને શું કહે છે?

ઉત્તર:—સમય.

(૯) પ્રશ્ન:—સમય એટલે શું?

ઉત્તર:—અતિ સુક્ષ્મ કાળ કે જેના કેવળી ભગવાન પણ બે ભાગ કરી શકે નહીં. કાળનો નાનામાં નાનો ભાગ.

(૧૦) પ્રશ્ન:—આંખ મીચીને ઉઘાડીએ તેટલી વારમાં કેટલા 'સમય' વહી જાય?

ઉત્તર:—અસંખ્યાતા.

(૧૧) પ્રશ્ન:—પખવાડીઉં, માસ, ઋતુ, + અયન તથા વરસ કેને કહેવાય છે?

ઉત્તર:—પંદર દિવસનું ૧ પખવાડીઉં કહેવાય. બે પખવાડીએ એક

+ અયન એટલે સૂર્યનું ઉત્તર દક્ષિણ જવું.

માસ અથવા મહિનો થાય. એ મહિનાની એક ઋતુ થાય.
ત્રણ ઋતુએ એક અયન થાય અને એ અયને એક વર-
સ થાય છે.

(૧૨) પ્રશ્ન:—વરસની ઋતુ કેટલી ?

ઉત્તર:—૭.—૧ હેમંત, ૨ શિશિર, ૩ વસંત, ૪ ગ્રીષ્મ, ૫ વર્ષા અને
૬ શરદ.

(૧૩) પ્રશ્ન:—પુર્વ કોને કહેવાય ?

ઉત્તર:—ચોરાશી લાખ વરસે એક પુર્વાંગ અને ચોરાશી લાખ પુર્વાંગે
એક પુર્વ થાય. (એક પુર્વનાં સીતેર લાખ છપન હજાર
કોડ વર્ષ થાય.)

(૧૪) પ્રશ્ન:—પલ્લોપમ કોને કહેવાય ?

ઉત્તર:—અસંખ્યાતા પુર્વનો એક પલ્લોપમ* થાય.

(૧૫) પ્રશ્ન:—સાગરોપમ* કેમ થાય ?

ઉત્તર:—દશ કોડા કોડીx પલ્લોપમનો એક સાગરોપમ થાય.

(૧૬) પ્રશ્ન:—કાળચક્ર એટલે શું ?

ઉત્તર:—દશ કોડા કોડી સાગરોપમનો એક અવસર્પિણી કાળ અને
દશ કોડા કોડી સાગરોપમનો એક ઉત્સર્પિણી કાળ તે બંને
મળીને વીસ કોડા કોડી સાગરોપમનું એક 'કાળચક્ર' કહેવાય.

(૧૭) પ્રશ્ન:—અવસર્પિણી તથા ઉત્સર્પિણી એટલે શું ?

ઉત્તર:—અવસર્પિણી એટલે આરાની ધટતી દશા અને ઉત્સર્પિણી એ-
ટલે આરાની ચડતી દશા. અવસર્પિણી કાળમાં દિવસે દિવસે
શુભ લાવોની હાની થાય અને ઉત્સર્પિણી કાળમાં દિવસે દિ-
વસે શુભ લાવોની વૃદ્ધિ થાય.

(૧૮) પ્રશ્ન:—આરાના ચડતા ઉતરતા ભાવ કયા ક્ષેત્રોમાં છે ?

ઉત્તર:—પાંચ ભરત તથા પાંચ ધરવૃત્ત મળીને દશ ક્ષેત્રોમાં ચડતો
ઉતરતો કાળ હોય છે.

(૧૯) પ્રશ્ન:—એક અવસર્પિણી તથા એક ઉત્સર્પિણીના કેટકેટલા આરા
થાય ?

* પલ્લોપમ અને સાગરોપમની વિશેષ સમજણુ અત્ર વિસ્તાર ભયથી
આપી નથી.

x કોડને કોડ ગુણા કરીએ ત્યારે કોડાકોડ થાય.

ઉત્તર:—છ, છ.

(૨૦) પ્રશ્ન:—એ છ આરા સરખા હોય છે કે નાના મોટા ?

ઉત્તર:—નાના મોટા હોય છે.

(૨૧) પ્રશ્ન:—એક કાળાચક્રના કેટલા આરા બન્યા ?

ઉત્તર:—બાર.

(૨૨) પ્રશ્ન:—એ બાર:આરાનાં નામ કહે.

ઉત્તર:—પ્રથમ અવસર્પિણીના છ આરાનાં નામ. ૧ સુખમા સુખમા, ૨ સુખમા, ૩ સુખમા દુઃખમા, ૪ દુઃખમા સુખમા, ૫ દુઃખમા, ૬ દુઃખમા દુઃખમા. હવે ઉત્સર્પિણીના છ આરાનાં નામ કહે છે. ૧ દુઃખમા દુઃખમા, ૨ દુઃખમા, ૩ દુઃખમા સુખમા, ૪ સુખમા દુઃખમા ૫ સુખમા, ૬ સુખમા સુખમા.

(૨૩) પ્રશ્ન:—એ બાર આરાના કાળનું પરિમાણ કહે.

ઉત્તર:—પ્રથમ અવસર્પિણી કાળના છ આરા, તેમાં પહેલો આરો ચાર કોડકોડી સાગરોપમનો, બીજો ત્રણ કોડકોડી સાગરોપમનો, ત્રીજો બે કોડકોડી સાગરોપમનો, ચોથો એક કોડકોડી સાગરોપમમાં બેતાલીસ હજાર વર્ષ ઊભો, પાંચમો આરો એકવીશ હજાર વર્ષનો અને છઠ્ઠો આરો પણ એકવીશ હજાર વર્ષનો. કુલ દશ કોડકોડી સાગરોપમના છ આરા થયા. હવે ઉત્સર્પિણીના છ આરા રહ્યા તેમાં પહેલો આરો ૨૧૦૦૦ વર્ષનો, બીજો પણ ૨૧૦૦૦ વર્ષનો, ત્રીજો આરો એક કોડકોડી સાગરોપમમાં ૪૨૦૦૦ વર્ષનો ઊભો, ચોથો આરો બે કોડકોડી સાગરોપમનો, પાંચમો આરો ત્રણ કોડકોડી સાગરોપમનો અને છઠ્ઠો આરો ચાર કોડકોડી સાગરોપમનો છે. એવી રીતે બાર આરા અથવા વીશ કોડકોડી સાગરોપમે એક ‘કાળ ચક્ર’ થાય છે.

(૨૪) પ્રશ્ન:—એ દરેક આરાનાં મનુષ્યોનું સુખ કેવું હોય છે ?

ઉત્તર:—પાંચ ભરત અને પાંચ ધરવૃત્ત એ દશ ક્ષેત્રનાં મનુષ્યોને અવસર્પિણીના પહેલો આરો બેસતાં અને ઉત્સર્પિણીના છેલ્લો આરો ઉતરતાં દેવકુર ઉત્તરકુર ક્ષેત્રનાં જુગલીયાંના જેવું ઉત્કૃષ્ટ સુખ, ત્રણ પલ્લોપમનું આયુષ્ય, ત્રણ ગાઉનું દેહમાન વગેરે હોય છે.

અવસર્પિણીનો પહેલો આરો ઉતરતાં અને બીજો આરો ઘેસતાં તથા ઉત્સર્પિણીનો પાંચમો આરો ઉતરતાં અને છઠ્ઠો આરો ઘેસતાં હરિવાસ અને રમ્યકવાસ ક્ષેત્રનાં યુગલીયાના જોડું સુખ, આયુષ્ય, દેહમાન વગેરે હોય છે,

અવસર્પિણીનો બીજો આરો ઉતરતાં અને ત્રીજો આરો ઘેસતાં તથા ઉત્સર્પિણીનો ચોથો આરો ઉતરતાં અને પાંચમો આરો ઘેસતાં હીમવય, હી-રણ્યવય ક્ષેત્રનાં યુગલીયાના જોડું સુખ વગેરે હોય છે.

અવસર્પિણીનો ત્રીજો આરો ઉતરતાં અને ચોથો આરો ઘેસતાં તેમજ ઉત્સર્પિણીનો પાંચ ત્રીજો આરો ઉતરતાં અને ચોથો આરો ઘેસતાં મહાવિદેહ ક્ષેત્રનાં મનુષ્યો જોડું સુખ હોય છે.

અવસર્પિણીનો ચોથો આરો ઉતરતાં અને પાંચમો આરો ઘેસતાં તથા ઉત્સર્પિણીનો બીજો આરો ઉતરતાં અને ત્રીજો આરો ઘેસતાં દુઃખ ઘણું અને સુખ થોડું હોય છે.

અવસર્પિણીનો પાંચમો આરો ઉતરતાં અને છઠ્ઠો આરો ઘેસતાં તેમજ ઉત્સર્પિણીનો પહેલો આરો ઉતરતાં અને બીજો આરો ઘેસતાં એકલું દુઃખજ હોય છે.

અવસર્પિણીનો છઠ્ઠો આરો ઉતરતાં * અને ઉત્સર્પિણીનો પહેલો આરો ઘેસતાં એકલું દુઃખજ દુઃખ હોય છે.

(૨૫) પ્રશ્ન:—અહિં હમણું કયો કાળ અને કયો આરો વર્તે છે ?

ઉત્તર:—અવસર્પિણી કાળ અને પાંચમો આરો.

(૨૬) પ્રશ્ન:—એક કાળચક્રમાં ભરત, ઈરવૃત્ત મધ્યે જુગલના આરા ફેટલા ?

ઉત્તર:—અવસર્પિણીના પહેલા ત્રણ અને ઉત્સર્પિણીના છેલ્લા ત્રણ મળીને છ આરા જુગલના જાણવા.

(૨૭) પ્રશ્ન:—પુદ્ગલ પરાવર્તન કેને કહેવાય ?

ઉત્તર:—અનંતા કાળચક્રે એક પુદ્ગલ પરાવર્તન થાય.

(૨૮) પ્રશ્ન:—આપણા જીવે સંસારમાં ભટકતાં ફેટલા પુદ્ગલ પરાવર્તન કીધા.

ઉત્તર:—અનંતા.

* અવસર્પિણીનો છઠ્ઠો આરો ઉતરે તેજ ક્ષણે ઉત્સર્પિણીનો છઠ્ઠો આરો ઘેસે છે.

મનોયત્ન ૧૯—ત્રેસઠ શલાકા પુરૂષો.

(૧) પ્રશ્ન:—આ અવસર્પિણી કાળમાં આપણા ભરતક્ષેત્રમાં તીર્થંકર કેટલા થયા ?
ઉત્તર:—ચોવીશ.

(૨) પ્રશ્ન:—બાકી રહેલા ચારે ભરત અને પાંચે ઇરવૃત્ત મધ્યે કેટલા તીર્થંકર થયા ?

ઉત્તર:—તે દરેક ભરત અને ઇરવૃત્તમાં ચોવીશ ચોવીશ તીર્થંકરો આ અવસર્પિણીમાં થયા.

(૩) પ્રશ્ન:—એક કાળચક્રમાં એકેક ક્ષેત્રમાં કેટલી ચોવીશી થાય ?

ઉત્તર:—બે (એક અવસર્પિણીમાં અને એક ઉત્સર્પિણીમાં.)

(૪) પ્રશ્ન:—એક પુદ્ગલ પરાવર્તનમાં કેટલી ચોવીશી થાય ?

ઉત્તર:—અનંતી.

(૫) પ્રશ્ન:—આગળ કેટલી ચોવીશી થઈ હશે ?

ઉત્તર:—અનંતી.

(૬) પ્રશ્ન:—આવતા કાળે કેટલી ચોવીશી થશે ?

ઉત્તર:—અનંતી—જેનો અંત નહિ તેટલી.

(૭) પ્રશ્ન:—તીર્થંકર કયા કયા આરામાં થાય ?

ઉત્તર:—ત્રીજા અને ચોથા આરામાં.

(૮) પ્રશ્ન:—આ અવસર્પિણીમાં આપણા ભરતક્ષેત્રમાં થયેલા ૨૪ તીર્થંકરનાં નામ જોલો.

ઉત્તર:—૧ ઋષભદેવસ્વામિ, ૨ અહ્યતનાથસ્વામિ, ૩ સંભવનાથસ્વામિ, ૪ અભિનંદનસ્વામિ, ૫ સુમતિનાથસ્વામિ, ૬ પદ્મપ્રભુસ્વામિ, ૭ સુપાર્શ્વનાથસ્વામિ, ૮ ચંદ્રપ્રભસ્વામિ, ૯ સુવિધિનાથસ્વામિ, ૧૦ શિતળનાથસ્વામિ, ૧૧ શ્રેયાંસનાથસ્વામિ, ૧૨ વાસુપુત્ર્યસ્વામિ, ૧૩ વિમળનાથસ્વામિ, ૧૪ અનંતનાથસ્વામિ, ૧૫ ધર્મનાથસ્વામિ, ૧૬ શાંતિનાથસ્વામિ ૧૭ કુંથુનાથસ્વામિ, ૧૮ અરનાથસ્વામિ, ૧૯ મહાવીરનાથસ્વામિ, ૨૦ મુનીસુવ્રતસ્વામિ, ૨૧ નર્મિનાથસ્વામિ ૨૨ નેમનાથસ્વામિ ૨૩ પાર્શ્વનાથસ્વામિ, ૨૪ મહાવીરસ્વામિ.

(૯) પ્રશ્ન:—એ ચોવીશ તીર્થંકરમાં ત્રીજા આરામાં કેટલા થયા અને ચોથા આરામાં કેટલા થયા ?

ઉત્તર:--એક પહેલા તીર્થ કર ત્રીજા આરામાં અને શેષ બધા તીર્થ કર એથા આરામાં થયા.

(૧૦) પ્રશ્ન:--ઋષભદેવ ભગવાનનું બીજું નામ શું છે?

ઉત્તર:--આદિનાથ, આદિ જીનેશ્વર અથવા આદિશ્વર.

(૧૧) પ્રશ્ન:--એ નામ સાથી પડ્યું?

ઉત્તર:--તેમણે જીગલા ધર્મ નિવારીને ધર્મની આદિ કરી તેથી આદિનાથ નામ પડ્યું.

(૧૨) પ્રશ્ન:--ઋષભદેવ ભગવાને બીજું શું કર્યું?

ઉત્તર:--પુરુષોની બહુતેર કળા તથા સ્ત્રીઓની ચાસઃ કળાઓ લોકોને શિખવી.

(૧૩) પ્રશ્ન:--પ્રથમ કળાઓ શિખવી કે પ્રથમ ધર્મ રચાવ્યા?

ઉત્તર:--પહેલા કળાઓ શિખવી અને પછી રાજ્યપાટ છોડી દિક્ષા લીધી. દિક્ષા લીધા પછી ૧૦૦૦ વર્ષ કેવળજ્ઞાન થયું અને કેવળજ્ઞાન થયા પછી ધર્મની રચાવના કાંધી એટલે ભરત ક્ષેત્રમાં ચાર તીર્થ વિચ્છેદ ગયાં હતાં તે કરી રચાયાં.

(૧૪) પ્રશ્ન:--ઋષભદેવ ભગવાનને કેટલા પુત્રો હતા?

ઉત્તર:--સા.

(૧૫) પ્રશ્ન:--તેમના સાથી મોટા પુત્રનું નામ શું?

ઉત્તર:--ભરત.

(૧૬) પ્રશ્ન:--ભરતરાજા કયો મોટી પદવી પામ્યા હતા?

ઉત્તર:--ચક્રવર્તિ રાજાની.

(૧૭) પ્રશ્ન:--ચક્રવર્તિ રાજા કોને કહેવાય?

ઉત્તર:--જેઓ ચક્રવડે ભરતક્ષેત્રના છએ ખંડ સાથે તેમજ જેઓ ચૌદ રાત્ર તથા નવ નિધાન વગેરે મોટીના ઋદ્ધિના ધણી હોય તે ચક્રવર્તિ કહેવાય.

(૧૮) પ્રશ્ન:--એક એક ચોવીશીમાં એવા ચક્રવર્તિ કેટલા થાય?

ઉત્તર:--બાર.

(૧૯) પ્રશ્ન:--આપણા ભરત ક્ષેત્રમાં થયેલા બાર ચક્રવર્તિનાં નામ કહો.

ઉત્તર:--૧ ભરત, ૨ સગર, ૩ મધવા, ૪ સનત્કુમાર, ૫ શાંતિનાથ, ૬ કુંથુનાથ, ૭ અરનાથ, ૮ સુભુમ, ૯ મહાપદ્મ, ૧૦ હરિષેણુ, ૧૧ જય, ૧૨ અભિદત્ત.

(૨૦) પ્રશ્ન:—શાંતિનાથ, કુંથુનાથ અને અરનાથનાં નામ તીર્થંકર અને ચક્રવર્તિ બંનેમાં આવ્યાં તેનું શું કારણ ?

ઉત્તર:—તેઓ પ્રથમ ચક્રવર્તિ રાજા હતા અને પછી સંયમ લઈ તીર્થંકર પદ પામ્યા હતા.

(૨૧) પ્રશ્ન:—ચક્રવર્તિ ભરીને કઈ ગતિમાં જાય ?

ઉત્તર:—જેઓ ચક્રવર્તિની ઋદ્ધિ છાંડી સંયમ લે છે તેઓ તો અવશ્ય મોક્ષે અથવા દેવલોકે જાય છે. અને ચક્રવર્તિ પાછો જોઈએ મરે છે તેઓ નિશ્ચયે નરકે જાય છે.

(૨૨) પ્રશ્ન:—ચક્રવર્તિથી અર્ધું રાજ્ય અને અર્ધી ઋદ્ધિના ધણી જે રાજાઓ થઈ ગયા તેઓ કેવા કહેવાય છે ?

ઉત્તર:—વાસુદેવ અથવા અર્ધચક્રી.

(૨૩) પ્રશ્ન:—વાસુદેવ કેટલા ખંડ જીતે ?

ઉત્તર:—ત્રણ—દક્ષિણ ભરતના.

(૨૪) પ્રશ્ન:—એક ચોવીશીમાં એવા વાસુદેવ કેટલા થાય ?

ઉત્તર:—નવ.

(૨૫) પ્રશ્ન:—ભરતક્ષત્રમાં થયેલ નવ વાસુદેવનાં નામ કહો.

ઉત્તર:—૧ ત્રિપુટ તે મહાવીરનો જીવ, ૨ દ્વિપુટ, ૩ સ્વયંભૂ ૪ પુરંધરાત્મ, ૫ પુરંધ્રસિંહ, ૬ પુરંધ્ર પુંડરિક, ૭ દત્ત, ૮ નારાયણ, ૯ કૃષ્ણ.

(૨૬) પ્રશ્ન:—વાસુદેવ ભરીને કયાં જાય ?

ઉત્તર:—નરકે જાય ?

(૨૬) પ્રશ્ન:—વાસુદેવના ભાઈને શું કહે છે ?

ઉત્તર:—બળદેવ.

(૨૭) પ્રશ્ન:—વાસુદેવના બધા ભાઈઓ બળદેવ કહેવાય ?

ઉત્તર:—ના; તેમના મોટેરાભાઈ અને ચાર હજાર દેવતાઓ જેની સેવા કરે તે બળદેવ.

(૨૮) પ્રશ્ન:—વાસુદેવના તાબામાં કેટલા દેવો હોય ?

ઉત્તર:—આઠ હજાર.

(૨૯) પ્રશ્ન:—ચક્રવર્તિની સેવામાં કેટલા દેવતા રહે ?

ઉત્તર:—સોળ હજાર.

(૩૦) પ્રશ્ન:—એક ચોવીશીમાં બળદેવ કેટલા થાય ?

ઉત્તર:—નવ.

(૩૧) પ્રશ્ન:—આ ચોવીશીમાં થયેલા નવ બળદેવનાં નામ કહો.

ઉત્તર:—૧ અગ્નિ, ૨ વિજય, ૩ ભદ્ર, ૪ સુપ્રભ, ૫ સુદર્શન, ૬ આનંદ, ૭ નંદન, ૮ રામ ૯ બળભદ્ર.

(૩૨) પ્રશ્ન:—બળદેવ મરીને ક્યાં જાય ?

ઉત્તર:—વાસુદેવના મરણથી વૈરાગ્ય પામી બળદેવ અવશ્ય દિક્ષા લે છે અને મરીને મોક્ષ અથવા દેવલોકે જાય છે.

(૩૩) પ્રશ્ન:—વાસુદેવની પેઠે બીજા કોઈ રાજા ત્રણ ખંડ જીતે ખરો ?

ઉત્તર:—હા; પ્રતિવાસુદેવ પણ ત્રણ ખંડ જીતે છે.

(૩૪) પ્રશ્ન:—પ્રતિવાસુદેવ કોને કહેવાય ?

ઉત્તર:—વાસુદેવના પ્રતિપક્ષી તે પ્રતિવાસુદેવ.

(૩૫) પ્રશ્ન:—પ્રતિવાસુદેવ કોને હાથે હણાય ?

ઉત્તર:—વાસુદેવ અને પ્રતિ વાસુદેવ વચ્ચે અવશ્ય યુદ્ધ થાય અને પ્રતિ વાસુદેવને હણી વાસુદેવ તેણે જીતેલા ત્રણ ખંડ જીતી લે છે.

(૩૬) પ્રશ્ન:—નવ પ્રતિ વાસુદેવનાં નામ કહો.

ઉત્તર:—૧ અશ્વઘ્રીવ, ૨ તારક, ૩ મેરક, ૪ મંદુ, ૫ નિથાંભ, ૬ જાલેન્દ્ર, ૭ પ્રહ્લાદ, ૮ રાવણ, ૯ જરાસંધ.

(૩૭) પ્રશ્ન:—તીર્થંકર, ચક્રવર્તિ, વાસુદેવ, બળદેવ અને પ્રતિ વાસુદેવ એ બધા કેવા પુરુષો કહેવાય ?

ઉત્તર:—શલાકી.

(૩૮) પ્રશ્ન:—શલાકા પુરુષો એટલે ?

ઉત્તર:—પ્રખ્યાત પુરુષો.

(૩૯) પ્રશ્ન:—પ્રત્યેક ચોવીશીમાં શલાકા પુરુષો કુલ કેટલા થાય ?

ઉત્તર:—ત્રેસડ.

भाग १ लो समाप्त.

મહતની વાલો

૭ બુકો તદ્દન મફત મળે

નીચેની ચાર બુકો 'જૈન સમાચાર' અઠવાડીક પત્રના ગ્રાહકોને ૧-૦૮-૯ ની સાલની ભેટ તરીકે તદ્દન મફત મળે છે:—

(૧) દિવ્યયાત્રા.	(૩) નિલનિયમ.
(૨) સુદર્શન નાવેલ.	(૪) શાળોપયોગી જૈન પ્રત્નોત્તર.

આ ૪ બુકોનું પોષ્ટ ખર્ચ ૩. ૦૧ તથા 'જૈન સમાચાર' નું વાર્ષિક લવાજમ રૂ. ૩) મળી કુલ રૂ. ૩.૦૧ ભરનારને ઉપરનાં ૪ પુસ્તકો મફત મળે છે.

તે ઉપરાંત વળી રૂ. ૫) ની કીમતનું 'જૈન તત્વપ્રકાશ' નામનું ૧૨૫ ફરમાનું-૧૦૦૦ મોટાં પાનાંવાળું-મનહર પાકાં પુઠાં અને સોનેરી નામવાળું પુસ્તક જોઈશે તો માત્ર રૂ. ૨) લઈને આપવામાં આવશે. [માત્ર પેપરના ગ્રાહકને જ આ લાભ મળશે.]

નીચેની ૪ બુકો—'જૈન હિતેચ્છુ' માસિક પત્રના ગ્રાહકોને ૧૯૦૮-૯ ની સાલની ભેટ તરીકે તદ્દન મફત મળે છે:—(૧) દિવ્યયાત્રા, (૨) નિલનિયમ. (૩) સુખનો ગુપ્તભેદ. (૪) ચોથી ભેટનું નામ હવે પછી જણાવીશું.

આ ૪ ભેટોનું પોષ્ટ ખર્ચ ૦-૩-૦ તથા 'જૈન હિતેચ્છુ' નું વાર્ષિક લવાજમ ૧-૩-૦ મળી કુલ રૂ. ૧-૬-૦ ભરનારને ઉપલી ૪ ભેટો મફત મળે છે.

એક વધુ ભેટ.

ઉપલાં બન્ને પેપર ખરીદનારને ઉપર કહેલી ભેટોની અંકેક નકલ ઉપરાંત "રતલામ કોન્ફરન્સનો ચેહેવાલ" નામની આઠ આનાની બુક એક વધારે ભેટ તરીકે મળશે.

વિચાર થતો હોય તો નીચેના શીરના હમણાંજ નામ મોકલો—
મેનેજર, 'જૈન સમાચાર' ઓફિસ, પાંચકુવા નવાદરવાળા-અમદાવાદ

